

Nr 137.

Kungl. Maj:ts proposition till riksdagen angående vanförestalt i Härnösand; given Stockholms slott den 22 februari 1927.

Kungl. Maj:t vill härmed, under återopande av bilagda utdrag av statsrådsprotokollet över socialärenden för denna dag, föreslå riksdagen att bifalla de förslag, om vilkas avlåtande till riksdagen föredragande departementschefen hemställt.

Under Hans Maj:ts
Min allernådigste Konungs och Herres frånvaro:

GUSTAF ADOLF.

Jakob Pettersson.

Utdrag av protokollet över socialärenden, hållet inför Hans Kungl. Höghet Kronprinsen-Regenten i statsrådet å Stockholms slott den 22 februari 1927.

Närvarande:

Statsministern EKMAN, ministern för utrikes ärendena LÖFGREN, statsråden THYRÉN, RIBBING, MEURLING, GÄRDE, PETTERSSON, HELLSTRÖM, ROSÉN, HAMRIN, ALMEVIST, LYBERG.

Efter gemensam beredning med chefen för försvarsdepartementet anför chefen för socialdepartementet, statsrådet Pettersson:

Vid behandlingen i statsrådet den 4 januari 1927 av anslagsäskandena under riksstatens femte huvudtitel för budgetåret 1927—1928 (statsverkspropositionen, femte huvudtiteln) anmälde jag, under punkten 65, att den s. k. kasernkommittén, som har till uppdrag att verkställa undersökning och avgiva förslag bland annat rörande det lämpligaste förfarandet med de som följt av 1925 års försvarsorganisation ledigblivande kasernetablissemanten, med skrivelse den 2 december 1926 framlagt förslag angående den framtida an-

Bihang till riksdagens protokoll 1927. 1 saml. 118 häft. (Nr 137.) 323 27

vändningen av det för Hemsö kustartillerikår avsedda, för detta ändamål numera överflödiga kasernetablissemnetet i Härnösand. Förslaget innebure, att etablissemnetet skulle användas till en för Norrland avsedd vanförestalt.

Jag anförde vidare, att kasernkommitténs ifrågavarande förslag sammanhängde med fråga om överenskommelse med Härnösands stad i anledning av att kasernetablissemnetet icke komme till användning för det ursprungligen avsedda ändamålet. I detta hänseende hade av kommittén, under förbehåll av Kungl. Maj:ts och riksdagens godkännande, avtal slutits med Härnösands stad, vilket avtal enligt sitt innehåll borde föreläggas 1927 års riksdag. En av bestämmelserna i avtalet vore, att om etablissemnetet icke före den 1 juli 1931 tagits i bruk för sitt nya ändamål, staten skulle från nämnda dag, till dess så skett, till staden utgiva ersättning efter 10,000 kronor för helt kalenderår.

I detta sammanhang erinrade jag även om att 1917 års riksdag i anledning av Kungl. Maj:ts proposition beviljat föreningen för bistånd åt vanföra i Norrland och Dalarne — i det följande för korthetens skull benämnd Norrlandsföreningen — ett statsbidrag av 275,000 kronor, därav å extra stat för år 1918 anvisats 75,000 kronor, till uppförande av en vanförestalt i Sundsvall. För anslagets åtnjutande hade emellertid stadgats bland annat de villkoren, att föreningen skulle styrka, dels att så stor del av byggnadsarbetet, som ungefärligen motsvarade den del av anslaget vars utbetalande begärdes, blivit utfört, och dels att föreningen förfogade över medel, som jämte ifrågavarande anslag å 275,000 kronor vore tillräckliga att täcka kostnaderna för anstaltens uppförande.

Dessa villkor hade, meddelade jag, föreningen icke kunnat uppfylla, i följd varav det anvisade beloppet 75,000 kronor alltjämt kvarstode reserverat. I stället hade föreningen i en till Kungl. Maj:t ingiven skrivelse av den 22 oktober 1926 hemställt om statsbidrag å 609,500 kronor för uppförande och inredande av en vanförestalt i Sundsvall.

Jag anförde därefter, att jag i förevarande ärende, efter gemensam beredning med chefen för försvarsdepartementet, kommit till den uppfattningen, att vid valet mellan ifrågavarande båda förslag övertvägande skäl talade för ett biträdande i huvudsak av vad kasernkommittén föreslagit. I överensstämmelse med denna uppfattning hade också chefen för finansdepartementet förenämnda den 4 januari 1927 vid behandlingen i 1927 års statsverksproposition av frågan om inkomstberäkningen för nästkommande budgetår under titeln »i anspråk tagna kapitaltillgångar» utgått från att omförmälda anslagsbelopp å 75,000 kronor icke vidare skulle reserveras för sitt ursprungliga ändamål utan disponeras för bestridande av statsutgifterna under sagda budgetår.

Vidare yttrade jag, att ärendet i fråga då ännu icke föreläge i det skick, att jag vore i tillfälle att däri framlägga något definitivt förslag. I följd därav fann jag mig endast böra angiva, i vad mån detsamma vore av beskaffenhet att inverka på riksstaten för nästkommande budgetår.

Efter förmälan att kasernkommittén framlagt alternativa förslag, slutande å närmare angivna belopp, samt att — vilketdera förslaget man än biträdde — det icke kunde väntas, att mera än en obetydlig del av ombyggnadsarbetet hunne utföras under budgetåret 1927—1928, i följd varav det för nämnda budgetår erforderliga anslagsbeloppet ansetts kunna begränsas till 75,000 kronor, förordade jag, att ett extra reservationsanslag till sistnämnda belopp tills vidare måtte för ändamålet beräknas i förslaget till riksstat för budgetåret 1927—1928.

I anslutning härtill har också Kungl. Maj:t under förenämnda punkt i statsverkspropositionens femte huvudtitel föreslagit riksdagen att, i avbidan på den särskilda proposition, som kunde komma att avlätas i ämnet, till vanförestalt i Härnösand för budgetåret 1927—1928 beräkna ett extra reservationsanslag av 75,000 kronor.

Jag anhåller nu att för Kungl. Maj:t få anmäla ifrågavarande ärende till slutlig prövning.

Först torde jag då få närmare redogöra för innehållet i *kasernkommitténs* förenämnda skrivelse av den 2 december 1926.

Kasern-
kommittén den
2 december
1926.

I denna skrivelse har kommittén inledningsvis erinrat om att kommittén genom remiss fått till sig överlämnat ett utlåtande från byggnadsstyrelsen av den 7 juni 1923 angående den framtida användningen av kasernetablissemmentet i Härnösand jämte vid berörda skrivelse fogade handlingar. I samband därmed hade också till kommittén överlämnats en av stadsfullmäktige i Härnösand den 8 januari 1924 till Kungl. Maj:t gjord framställning, däri hemställts, att uppgörelse måtte, såvitt å kronan ankomme, träffas angående stadens mellanhavanden med kronan i anledning av den markkupp-låtelse m. m. till kronan, som staden år 1917 verkställt i och för det för kustbefästningarna i Härnösands skärgård avsedda kustartilleriförbandets förläggande till Härnösand med kasernetablissemment å den s. k. Hovsjorden.

Vidare har kommittén i förevarande skrivelse påpekat, att till kommittén för yttrande överlämnats jämväl den av mig i det föregående omförmälda, till Kungl. Maj:t ställda framställningen av den 22 oktober 1926 från Norrlandsföreningen angående statsbidrag för uppförande av en vanförestalt i Sundsvall ävensom en av nämnda förening tidigare eller den 30 augusti 1926 till socialdepartementet ingiven förberedande anmälan beträffande sistnämnda fråga.

Med förmälan att kommittén verkställt utredning i sålunda berörda ämnen har kommittén i sin förevarande skrivelse den 2 december 1926 till en början erinrat om att 1914 års senare riksdag till nyanläggningar och nyanskaffningar för stärkande av det fasta kustförsvaret beviljat ett anslag av 13,748,690 kronor att utgå av värnskattemedel samt att bland dessa nyanläggningar även ingått byggnader i Härnösand för förläggning av Hemsö kustartillerikår. De för denna kår beräknade byggnaderna skulle utgöras huvudsakligen av *kasernbyggnad*, *byggnad för matinrättning*, *exercishus* och *avträdesbyggnad*. Under

förutsättning att det för kustbefästningarna i Härnösands skärgård avsedda kustartilleriförbandet förlades till Härnösand med kasernetablissemant å den s. k. Hovsjorden hade, anför kommittén vidare, stadsfullmäktige i Härnösand den 4 januari 1916 beslutit att kostnadsfritt ställa till kronans förfogande viss mark m. m. för förläggningens ordnande. Jämlikt Kungl. Maj:ts brev den 26 maj 1916 hade marinförvaltningen bemyndigats att för kronans räkning avsluta avtal med Härnösands stad i enlighet med det sålunda gjorda erbjudandet. Den 20 september och den 15 oktober 1917 hade ett mellan kronan och staden i anledning av förläggningen upprättat skriftligt avtal undertecknats.

För lydelsen av detta avtal torde jag här icke behöva redogöra, utan tillåter jag mig i sådant hänseende hänvisa till den proposition i fråga om överenskommelse mellan kronan och Härnösands stad i anledning av att kasernetablissemantet i fråga icke vidare skulle användas för sitt ursprungliga ändamål, om vars avlåtande chefen för försvarsdepartementet — på basis av här förut antydda, av kommittén uppgjorda förslag — denna dag lär komma att göra hemställan.

Vidkommande de på sin tid verkställda arbetena med uppförandet av kasernetablissemantet i fråga, kostnaderna där för samt omfattningen av etablissemantets nuvarande användning har kommittén lämnat följande redogörelse.

Å det av staden till kronan med äganderätt överlättna markområdet — å en vid 1917 års avtal fogad karta betecknad med A. — hade under våren 1917 uppförandet av en kasernbyggnad jämte en matinträttningsbyggnad påbörjats. På hösten 1919 hade Kungl. Maj:t föreskrivit, att med hänsyn till den kommande revisionen av landets försvarsväsende alla pågående arbeten vid ifrågavarande byggnadsföretag skulle avbrytas. Vid denna tidpunkt hade arbetena fortskridit så långt, att kasernbyggnaden uppförts. Yttre putsning ävensom de huvudsakliga inredningsarbetena hade dock återstått. Matinträttningsbyggnaden hade befunnit sig i mera ofullbordat skick. Grund till en gymnastikbyggnad hade blivit gjuten, men byggnadens uppförande hade icke påbörjats. Åtgärder för planering, ordnande och inhägnande av kasernområdet hade icke vidtagits.

Inom kasernbyggnaden hade sedermera inretts och tagits i anspråk en del lokaler för bostäder, expeditioner och förrådsrum. Sålunda funnes expeditionerlokaler och bostäder för kommandanten vid Hemsö fästning och dennes adjutant inredda, varjämte den ena hälften av kasernbyggnadens vindsvåning tagits i anspråk för inrymmande av förråd för Härnösands landstormsområde nr 67 a och för Röda Korset.

Uppförandet av byggnaderna i det skick, de vid tiden för avbrytandet av arbetena befunnit sig, hade dragit en kostnad av sammanlagt omkring 1,100,000 kronor. Därtill hade sedermera kommit kostnader för inredandet av en del bostäder och förrådslokaler m. m.

Beträffande tidigare ifrågasatta dispositioner av kasernetablissemantets utnyttjande för annat än militärt ändamål har kommittén bringat i erinran följande.

Den 29 juni 1921 hade Kungl. Maj:t anmodat byggnadsstyrelsen att, efter hörande av länsstyrelsen i Västernorrlands län och eventuellt andra statsmyndigheter, verkställa undersökning rörande den framtida användningen av

det påbörjade kasernetablissemnet i Härnösand, därest detsamma vid den blivande revisionen av försvarsväsendet icke skulle komma att för sitt ursprungliga ändamål avses.

Därjämte hade till byggnadsstyrelsen den 16 mars 1922 för yttrande överlämnats en av medicinalstyrelsen gjord framställning om utredning, bland annat, huruvida nämnda kasern, därest densamma icke skulle komma att användas för försvarsändamål, lämpligen skulle kunna förändras till anstalt för vuxna obildbara sinnesslöa.

Efter att hava verkställt en vidlyftig utredning hade byggnadsstyrelsen den 7 juni 1923 avgivit utlåtande i ärendet. Därvid hade styrelsen såsom eget yttrande åberopat innehållet i ett av intendenten hos styrelsen Otar Hökerberg avgivet tjänstememorial rörande användningen av kasernetablissemnet i Härnösand jämte vid memorialet fogade bilagor. Av detta memorial framginge bland annat, att byggnadsstyrelsen efter förhandlingar med medicinalstyrelsen inhämtat, att kasernbyggnaden icke vore lämplig vare sig för vård av sinnessjuka eller för vård av vuxna obildbara sinnesslöa. Enligt memorialet vore det lämpligast, om det i Härnösand befintliga folkskoleseminariet inrymdes i kasernbyggnaden, att en hovrätt förlades i den nuvarande seminariebyggnaden, att lantmäterikontoret förflyttades till seminariets gymnastikbyggnad samt att länsstyrelsen kvarstannade i sina nuvarande lokaler. I memorialet hade slutligen uttalats, att kasernbyggnadens användning för annat statsändamål måste göras beroende av att en hovrätt förlades till Härnösand. Endast under denna förutsättning vore det möjligt, att med nuvarande statsinstitutioner ekonomiskt utnyttja den stora ökning i det statliga lokalbeståndet i Härnösand, som kasernens tillkomst medfört.

Kommittén har härefter något närmare berört innehållet i förenämnda skrivelse av den 8 januari 1924, däri stadsfullmäktige i Härnösand hemställt, att uppgörelse måtte träffas angående stadens mellanhavanden med kronan på grund av det år 1917 upprättade avtalet angående upplåtelse till kronan av mark m. m. för ifrågavarande kasernetablissemnet. I berörda skrivelse hade stadsfullmäktige — under hänvisning till ett av stadsfullmäktige vid sammanträde den 11 december 1923 fattat beslut i ämnet samt under åberopande av att kronan icke uppfyllt de villkor, som utgjort förutsättningen för att Härnösands stad skulle anses bunden av de utfästelser, som från dess sida gjorts i avtalet av år 1917 — närmare angivit stadens krav å kronan i berörda hänseende. På kommitténs redogörelse härför torde det emellertid vara onödigt att i detta sammanhang ingå.

Efter erinran om att enligt den av 1925 års riksdag beslutade försvarsorganisationen varken något kustartilleritruppförband eller annan militär institution skall förläggas till kasernetablissemnet i Härnösand har kommittén härefter preciserat omfattningen av den utredning jämte förslag, som det med hänsyn till det kommittén givna allmänna uppdraget syntes åligga kommittén att avgiva i avseende å förevarande spörsmål. Härutinnan har kommittén anfört, att kommittén ansett sig hava att *dels* avgiva förslag rörande det framtida användandet av ifrågavarande kasernetablissemnet, *dels* ock söka träffa uppgörelse med Härnösands stad rörande förekommande ersättningsfrågor.

1925 års
försvarsorga-
nisation.

Kasern-
kommitténs
uppdrag.

I sin föreliggande skrivelse har kommittén därefter i första hand till prövning upptagit frågan om *det framtida användandet av kasernetablissemmentet i fråga.*

Kommittén förklarar sig härvid hava tagit under övervägande, huruvida icke någon *statsinstitution* skulle kunna förläggas till kasernetablissemmentet. I första hand hade därvid från kommitténs sida undersökts lämpligheten av att använda etablissemmentet till *anstalt för vård av sinnessjuka eller vuxna obildbara sinnesslöa.* Kommittén hade för sådant ändamål tagit kännedom om vad som i detta ämne anförts av medicinalrådet R. Stenbeck, dåvarande överinspektören för sinnessjukvården D. A. Petré och arkitekten C. Westman, vilka såsom representanter för medicinalstyrelsen haft att samråda med byggnadsstyrelsen vid den i det föregående omnämnda, sistnämnda styrelse anbefallda utredningen rörande möjligheten att använda etablissemmentet för, bland annat, berörda ändamål. Dessa personer hade i ett den 9 april 1923 avgivet utlåtande anført bland annat, att kasernen i Härnösand utan vidare syntes kunna förklaras ej vara lämplig till anstalt för vård av sinnessjuka eller sinnesslöa. Såsom huvudsakligt skäl mot en dylik anordning hade anförts, att kasernområdet vore för litet. Det låge därjämte inklämt mellan andra till bostadshus avsedda tomter och vore alltså icke avskilt på sätt, som vore önskligt för ifrågavarande slag av anstalter. Med hänsyn till detta yttrande hade kommittén icke ansett sig kunna ifrågasätta ett omändrande av kasernetablissemmentet till anstalt för vård av sinnessjuka eller sinnesslöa.

En del framkastade förslag om att *till etablissemmentet förflytta vissa i Härnösand belägna statsinstitutioner,* bland andra länets lantmäterikontor, hade, yttrar kommittén därefter, visat sig icke kunna genomföras. Kasernbyggnaden, som vore av betydlig storlek, skulle nämligen icke på dylikt sätt kunna helt utnyttjas.

Vid nu angivna förhållanden och då fråga uppkommit att låta inrätta en *vanförestalt i Norrland,* har kommittén ansett sig böra undersöka, huruvida icke kasernetablissemmentet skulle kunna omändras till en anstalt för dylikt ändamål.

Innan kommittén närmare ingått på frågan om inredande av en vanförestalt för Norrland uti etablissemmentet i fråga, har kommittén lämnat en kortfattad redogörelse för vanförevårdens nuvarande organisation i vårt land.

I sådant hänseende har kommittén i huvudsak yttrat följande.

Den nuvarande vanförevården vore byggd på privat grund. Med bortseende från det år 1879 stiftade Sällskapet Eugeniahemmet — vilket å sitt sjuk- och skolhem, beläget å Norrbacka invid Stockholm, emottog vanföra och obotligt sjuka barn från hela landet — funnes *tre egentliga vanförestalter,* vilka vore i verksamhet i *Stockholm, Göteborg och Hälsingborg* och ägdes av enskilda föreningar. För Norrland funnes någon särskild vanförestalt icke inrättad. De personer från landets nordligare delar, som behövde vård eller utbildning vid vanförestalt, bleve i allmänhet hänvisade till Stockholmsanstalten. Nyssnämnda föreningar handhade jämväl driften av anstalterna, men bidrag till driften och vårdkostnaderna m. m. lämnades såväl av staten som av landstingen. Var och en av de tre angivna vanförestalterna hade såväl *poliklinik* och *sjukavdelning (klinik)* som *yrkesskola* med tillhörande *elevhem.* Samtliga tre vanförestalter hade för anordnande av

sina sjukavdelningar med poliklinik erhållit statsbidrag. Med medel, som hopsamlats av föreningen för barnförslamningens bekämpande och sedermera ställts till nämnda anstalters förfogande, hade vidare i samband med desamma anordnats *skol- och uppfostringshem*, vilka närmast vore avsedda för minderåriga vanföra, som på grund av vanförhetens art ej kunde komma i åtnjutande av den allmänna folkskoleundervisningen. Anstalterna i fråga omfattade därmed alla de grenar, som inginge i den moderna vanförevården.

För vanförevårdens befrämjande funnes därjämte en särskild sammanlutning, den s. k. *svenska vanförestalternas centralkommitté*. Denna utgjorde en representation av Sveriges föreningar för bistånd åt vanföra och hade till ändamål att befrämja utvecklingen av en rationellt organiserad vanförevård.

För att erhålla kännedom om det nuvarande antalet inträdessökande vid vanförestalterna i Stockholm, Göteborg och Hälsingborg hade, yttrar kommittén vidare, uppgifter härom infordrats från Svenska vanförestalternas centralkommitté. Av dessa uppgifter framginge, att *exspektanterna till de olika avdelningarna vid nämnda vanförestalter* den 20 augusti 1926 uppgått till följande antal:

Vanförestalt	Yrkesskoleelever (interna)			Skolhems- elever	Patienter	Summa exspektanter
	manliga	kvinnliga	s:a elever			
Stockholm.....	202	130	332	5	223	560
Göteborg.....	158	69	227	34	32	293
Hälsingborg.....	170	73	243	11	109	363
Totalt	530	272	802	50	364	1,216

Med anledning av den låga exspektantsiffran — 5 — i fråga om skolhems-
elever vid Stockholmsanstalten hade från nämnda anstalt särskilt påpekats, att ansökningsblanketter av princip utlämnades endast till ett litet fåtal, då man, med hänsyn till det otillräckliga platsantalet, ansåge sig icke böra förleda föräldrar och målsmän att, i förlitande på att plats smäningsom bereddes, vänta, utan ville förmå dem till energiska ansträngningar att ordna barnens undervisning på annat sätt, medan skolåldern ännu varade. Det hade emellertid från anstaltens sida betonats, att det förvisso förefunnes vanföra barn i stort antal, vilka vore i verkligt behov av skolhemmets vård och undervisning, ehuru de icke funnes antecknade såsom exspektanter.

I förevarande sammanhang har kommittén jämväl ansett det vara av intresse att äga kännedom om det antal platser, som enligt de senaste årsberättelserna stode till förfogande å de olika vanförestalterna. I sådant hänseende har kommittén hänvisat till följande tablå.

	Stockholm.	Göteborg.	Hälsingborg.	Summa.
Hem för yrkesskoleelever (interna).....	93	65	75	233
Skolhem.....	30	30	53	113
Sjukavdelning.....	63	60	59	182
	186	155	187	528

Förutom de i elevhemmen boende yrkesskoleeleverna (interna elever) finnas — erinrar kommittén — s. k. *externa elever* vid yrkesskolorna, d. v. s. sådana elever, som bo utom anstalten men å denna erhålla daglig undervisning, varjämte de i regel äro satta i tillfälle att intaga en eller flera måltider å anstalten. Antalet externa elever å anstalterna vore växlande under olika tider av året.

Av de i nyss angivna hänseenden anförda siffrorna har kommittén ansett det framgå, att behovet av vanförestalter i vårt land ingalunda vore fyllt med de tre nuvarande anstalterna i Stockholm, Göteborg och Hälsingborg. Härtill komme, yttrar kommittén, att anstalterna för stora delar av landet vore otjänligt belägna. Särskilt för de norra delarna av landet syntes det kommittén vara av vikt, att de vanföra lättare bereddes tillgång till nödig anstaltsvård.

Behovet av en norrländsk vanförestalt, anför kommittén vidare, hade gjort sig gällande jämväl för de sociala verk — i första hand pensionsstyrelsen och riksförsäkringsanstalten — vilka hade att bereda vanföra ortopedisk behandling eller annan vanförevård. Sålunda hade stora svårigheter och väsentliga kostnader ofta uppstått genom de långa avstånd och de besvärliga resor, som de vanföra nödgats företaga mellan vanförestalten och de vanföras hembygd i Norrland.

Härjämte borde enligt kommittén i förevarande avseende beaktas, att Stockholms vanförestalt under de senaste åren på grund av överbelastning arbetat under synnerligen ogynnsamma förhållanden.

Med hänsyn till sålunda angivna förhållanden har kommittén funnit, att inrättandet av en ny vanförestalt, belägen väsentligt norr om Stockholm, vore ett trängande önskemål.

I detta sammanhang har kommittén ingått på en redogörelse för de planer rörande inrättande av en särskild vanförestalt i Sundsvall, som nu och tidigare framlagts av Norrlandsföreningen.

Kommittén har därvid i huvudsak hänfört sig till innehållet i föreningens två förberörda framställningar av den 30 augusti och den 22 oktober 1926 med till dessa hörande handlingar och ritningar.

Norrlandsföreningen.

I berörda hänseende har kommittén till en början anført, att en förening med ändamål att lämna bistånd åt vanföra i Norrland i slutet av år 1915 bildats i Sundsvall. Föreningen, vilken numera benämndes »Föreningen för bistånd åt vanföra i Norrland och Dalarna», hade genom insamlande av frivilliga bidrag och genom årsavgifter lyckats hopbringa ett kapital, vilket, inberäknat donationsmedel, vid utgången av år 1925 uppgått till 227,117 kronor 42 öre.

Redan i april 1916 hade föreningen hos Kungl. Maj:t gjort framställning om statsbidrag å 200,000 kronor för uppförande av en anstalt för vanföra i Sundsvall i enlighet med ett av arkitekten K. Güettler upprättat förslag. Enligt detta förslag skulle den tilltänkta vanförestalten förläggas till en av Sundsvalls stad för ändamålet upplåten tomt, belägen öster om stadens begravningsplats. Anstalten skulle omfatta en *sjukavdelning* för 58 patienter,

en yrkesskola för 65 à 70 elever med ett elevhem, inrymmande plats för 33 gossar och 20 flickor (interna elever), samt ett skol- och uppfostringshem för 48 barn i skolåldern. Anstalten skulle alltså bli av den storlek, att å densamma skulle kunna mottagas 171 à 176 vanföra. *Kostnadsförslaget*, dagtecknat den 12 april 1916, slutade å 595,000 kronor, vilken siffra byggnadsstyrelsen i infordrat utlåtande ansåg böra höjas till 808,000 kronor. I anslutning härtill hade föreningen sedermera anhållit om statsbidragets ökning till 400,000 kronor.

Kommittén har därefter erinrat om det i det föregående antydda, av 1917 års riksdag föreningen beviljade statsbidraget å 275,000 kronor — därav 75,000 kronor anvisats å extra stat för år 1918 — till uppförande av berörda vanförestalt ävensom om de för anslaget åtnjutande utav Kungl. Maj:t genom brev den 29 juni 1917 uppställda villkoren samt anført, att föreningen i fråga huvudsakligen av ekonomiska skäl icke kunnat påbörja byggnadsföretaget.

I fråga om av föreningen efter statsbidragets villkorliga beviljande vidtagna åtgärder i syfte att söka förverkliga sina byggnadsplaner har kommittén i huvudsak yttrat följande.

I maj 1925 hade stadsfullmäktige i Sundsvall, med bifall till en av Norrlandsföreningen gjord framställning, beslutit, att i stället för den tidigare bestämda tomten till plats för den tilltänkta vanförestalten utan vederlag upplåta ett annat markområde om 6,600 kvadratmeter, *beläget intill länslasarettet i Sundsvall*. På uppdrag av föreningens styrelse hade därefter arkitekten Gütetler utarbetat nya skissritningar med tillhörande arbetsbeskrivning och kostnadsförslag för den ifrågasatta nya vanförestalten. Enligt detta förslag skulle anstalten inrymma en *sjukavdelning för 44* — i stället för 58 — *patienter* samt *yrkesskola och elevhem för 50 elever* i stället för yrkesskola för 65 à 70 elever och hem för 53 elever. *Skolhem skulle till en början icke uppföras*.

Kostnaderna för den sålunda starkt förminskade anstalten hade beräknats uppgå till sammanlagt 1,015,000 kronor. Härtill skulle för inventarier och förbrukningsmateriel komma ytterligare 102,550 kronor. *Totalsumman* för anstaltens uppförande och inredande skulle alltså komma att belöpa sig till 1,117,550 kronor. *Hälften av denna summa eller 558,775 kronor* tänkte föreningen sig kunna erhålla i statsbidrag. *Aterstoden*, som föreningen ursprungligen beräknat att de norrländska landstingen skulle tillskjuta, hade föreningen, då landstingen i allmänhet ställt sig avvisande mot de därom gjorda framställningarna, trots sig kunna erhålla huvudsakligen genom upptagande av lån. *Driften* av anstalten skulle av föreningen omhänderhavas på enahanda villkor, som gällde för övriga vanförestalter i landet. Givetvis skulle därvid de insamlade medel, som för närvarande stode till föreningens disposition, användas såsom rörelsekapital.

I *skrivelsen till Kungl. Maj:t av den 22 oktober 1926* hade sedermera föreningens styrelse hemställt, att Kungl. Maj:t måtte för 1927 års riksdag framlägga förslag om beviljande av ett statsbidrag å 609,500 kronor att utbetalas till styrelsen för uppförande av en vanförestalt i Sundsvall med 88 platser å poliklinik och sjukavdelning samt 50 platser i yrkesskola och elevhem i huvudsaklig överensstämmelse med vissa av arkitekten Gütetler uppgjorda ritningar.

Enligt dessa ritningar skulle anstalten, förlagd till en invid länslasarettet belägen tomt, bli något utvidgad, i det att sjukavdelningen skulle påbyggas

med ytterligare en våning. Härigenom skulle å denna avdelning kunna beredas plats för 88 patienter i stället för tidigare avsedda 44. Anstalten skulle alltså kunna inrymma tillhoppa (88 + 50) 138 vanföra. Ej heller enligt detta förslag skulle skolhem till en början uppföras.

I fråga om kostnaderna för anstaltens uppförande och anordnande hade det i sådant hänseende förut beräknade totalbeloppet, 1,117,550 kronor, enligt detta senare förslag ökats med 101,450 kronor och skulle sålunda uppgå till 1,219,000 kronor. Kostnaderna för att verkställa oförmälda påbyggnad av sjuk- och poliklinikbyggnaden med ytterligare en våning hade därvid beräknats till 75,000 kronor, varigenom hela byggnadskostnaden skulle belöpa sig till 1,090,000 kronor. För inventarier till samma våning hade upptagits ett belopp av 26,450 kronor. Kostnaderna för inventarier skulle då komma att betinga ett belopp av sammanlagt 129,000 kronor. Det ifrågasatta statsbidraget å 609,500 kronor utgjorde sålunda hälften av det för anstaltens uppförande och inredning dåmera beräknade totalbeloppet, 1,219,000 kronor.

Kommittén har härefter erinrat om att inom dåvarande civildepartementet den 28 juni 1918 tillkallade sakkunniga — de s. k. vanförevårdssakkunniga — den 25 mars 1920 avgivit betänkande angående riktlinjerna för vanförevårdens vidare utveckling i vårt land. Enligt dessa riktlinjer skulle, anför kommittén, inrättas två vanföreanstalter för Norrland, av vilka den ena, avsedd för de södra delarna, skulle förläggas till Sundsvall och den andra, avsedd för de norra delarna, till Umeå.

Ur detta betänkande bör därjämte här erinras om, att de sakkunniga uttalat såsom ett önskemål att åtminstone de vanföreanstalter, som komme att nyinrättas, borde placeras invid och i viss mån samorganiseras med ett större i specialavdelningar uppdelat sjukhus. Den för vanföreanstalter oundgängligen nödvändiga ortopediska polikliniken samt sjukvårdsavdelningen (kliniken) borde bliva gemensamma för sjukhuset och vanföreanstalten. Bredvid sjukhuset, inom eller alldeles intill dess tomt, borde i särskilda byggnader förläggas vanföreanstaltens övriga avdelningar.

Kasern-
kommittén.

Kommittén har härefter redogjort för de huvudsakliga invändningar, vilka Norrlandsföreningen — under åberopande bland annat av ett till föreningen av given anledning den 7 januari 1925 avgivet yttrande av styrelsen för Svenska vanföreanstalternas centralkommitté — i sina nu föreliggande framställningar riktat mot ett förläggande av en vanföreanstalt till ifrågavarande kasernetablissemant i Härnösand, ävensom för de fördelar, som anordnandet av en vanföreanstalt i Sundsvall i motsats härtill enligt föreningens mening skulle medföra.

I första hand hade, yttrar kommittén, mot inrättande av en vanföreanstalt i Härnösand framhållits, att en sådan anstalt icke — på sätt av vanförevårdssakkunniga ifrågasatts och enligt Sundsvallsförslaget skulle bliva förhållandet — komme att upprättas i anslutning till det i staden befintliga lasarettet och således bleve helt skild från sistnämnda institution. En annan

huvudanmärkning mot förslaget grundade sig enligt kommittén på den uppfattningen, att en vanförestalt måste ligga i en någorlunda stor stad i så tätbefolkad bygd som möjligt, enär anstaltens yrkesskolor fordrade en stor kundkrets. Om tillgången på lämpligt arbete bleve förhållandevis ringa, kunde yrkesskolan vid en dylik anstalt, förlagd i en mindre stad, möjligen allt från början bliva stäckt i sin utveckling. Därest yrkesskolorna droge till sig arbete av olika slag, kunde detta å andra sidan oförmånligt inverka å samhällets yrkesutöfning. I en större stad bleve dessa olägenheter däremot icke märkbara. Sundsvall erbjöde i förevarande hänseende betydligt större möjligheter än Härnösand.

Gent emot den första av de sålunda gjorda erinringarna mot Härnösandsförslaget har från kommitténs sida framhållits, att, även om anordningen beträffande vanförestalts förläggande intill och samarbete med länslasarett måste anses vara lämplig såväl ur vanförestalts som ur den allmänna sjukvårdens synpunkt, det dock borde beaktas, att icke någon av de nu befintliga vanförestalterna vore anordnad på dylikt sätt. Ett alltför intimt samarbete mellan sjukhuset och vanförestalten skulle ock kunna medföra, att å anstaltens sjukavdelning inlades jämväl sådana sjukdomsfall, vilka icke vore att hänföra till den egentliga vanförestalten. Som statsbidrag utginge för vård av vanföra, men all övrig sjukvård vore en kommunal angelägenhet, syntes vissa betänkligheter kunna *ur ekonomisk synpunkt* hysas mot en samorganisation mellan sjukhus och vanförestalt. Redan detta borde enligt de sakkunnigas mening medföra, att den i förevarande hänseende framställda anmärkningen mot kasernbyggnadernas i Härnösand användande till vanförestalt icke borde tillerkännas alltför stort avseende.

Med anledning av den uttalade uppfattningen om vikten av en vanförestalts förläggning inom en större stad med kringliggande tät befolkad bygd har kommittén anført, att det icke torde kunna förnekas, att Sundsvall i detta hänseende måste tillerkännas ett visst företräde framför Härnösand. Folkmängden i Sundsvall uppginge till 17,000 personer, under det att Härnösand hade en folkmängd av inemot 12,000 personer. Härtill komme, att trakten omkring Sundsvall vore mera tätbebyggd än trakten omkring Härnösand. Emellertid vore, framhåller kommittén, ingendera av dessa städer av den storlek, att den i och för sig kunde lämna full sysselsättning åt eleverna vid en större vanförestalts yrkesskolor. Vissa svårigheter skulle därför å båda platserna komma att uppstå för att rationellt ordna denna fråga. Yrkesutbildningen finge i görligaste mån anpassas efter föreliggande förhållanden. Vissa yrkesgrupper torde alltid kunna beredas fullt arbete, oavsett var en vanförestalt vore belägen. Detta gällde snickare, bokbindare och målare samt alla dem, som vore sysselsatta med arbete vid stick- och vävmaskiner. Däremot syntes vid en vanförestalt, förlagd till en mindre stad, sysselsättning måhända kunna beredas allenast ett mindre antal av de yrkesskolelever, vilka skulle utbildas till skräddare, skomakare eller sömmerskor. Vissa åtgärder borde dock enligt kommitténs uppfattning kunna vidtagas för att

bereda jämväl dylika elever lämpligt och tillräckligt arbete. De svårigheter, som i nu omförmälda hänseende kunde uppkomma, borde alltså enligt kommitténs mening icke överdrivas.

För att mera direkt erhålla kännedom om *Svenska vanförestaltnas centralkommittés* ställning till spörsmålet om inrättande av en vanförestalt i Härnösand, hade, anför kasernkommittén vidare, förhandlingar från kommitténs sida inletts med styrelsen för centralkommittén, därvid anhållits om svar på frågan huruvida nämnda styrelse kunde för sin del tillstyrka förläggandet av en vanförestalt i de uti Härnösand belägna ofullbordade, staten tillhöriga kasernbyggnaderna, under förutsättning att ifrågavarande byggnader kunde förändras, så att de bleve användbara såsom vanförestalt.

Svar å denna förfrågan hade av *centralkommitténs styrelse* — i det följande för korthetens skull benämnd *kommittéstyrelsen* — den 16 mars 1926 lämnats i form av ett berörda dag avgivet utlåtande. Detta utlåtande är av i huvudsak följande innehåll.

Kommittéstyrelsen, som ännu ej haft tillfälle att i detalj granska de ifrågavarande kasernbyggnaderna och deras lämplighet till vanförestalt, ville i anslutning till den diskussion, som tidigare förts vid sammanträde med kasernkommittén rörande denna fråga, uttala, att kommittéstyrelsen, trots de många principiella betänkligheter mot placeringen av en vanförestalt i Härnösand, som med skäl framförts, inför den obestriddiga nödvändigheten av att en vanförestalt i Norrland snarast möjligt komme till stånd, ansåge, att det från vanförestaldssynpunkt kunde godtagas, att en vanförestalt för Norrland förlades till Härnösand, detta naturligtvis dock endast under förutsättning, att en noggrann utredning med ritningar till ombyggnad jämte kostnadsförslag komme att visa å ena sidan, att de ifrågavarande byggnaderna kunde omändras till en acceptabel vanförestalt, och å andra sidan, att detta projekt med hänsyn till kostnaden för såväl anläggning som drift visade sig avsevärt mera ekonomiskt för statsverket än det omedelbara realiserandet av det av styrelsen för Norrlandsföreningen framlagda förslaget till vanförestalt i Sundsvall, vilket med hänsyn till den föreslagna vanförestaltens samorganisation med Sundsvalls lasarett utan tvivel vore att från vanförestaldssynpunkt föredraga.

Efter överbågande av de sålunda framförda synpunkterna — ävensom av från andra håll i huvudsak i enahanda riktning gående uttalanden — i nu förevarande ämne hade kasernkommittén kommit till det resultat, att, därest en acceptabel vanförestalt kunde inredas i Härnösandskasernen och kostnaderna för varje vårdplats därvid kunde beräknas bliva väsentligt lägre än i Sundsvall, varest nybyggnad måste ske, det av ekonomiska skäl syntes vara tillrådligt, att Härnösandskasernen i första hand utnyttjades för dylikt ändamål. Att statsverket skulle i större eller mindre grad lämna bidrag till uppförandet av en vanförestalt i Sundsvall, så länge Härnösandskasernen stode ledig, hade syntes kommittén helt uteslutet.

Förslag till
vanförestalt
i Härnösand.

På grund härav har kasernkommittén ansett sig böra närmare undersöka möjligheten av att omändra kasernetablissemnet i Härnösand till en vanförestalt. I anslutning härtill har kommittén låtit arkitekten Güettler

uppgöra förslag till förändring av kasernetablissemnet i fråga för dylikt ändamål.

Enligt detta förslag — vilket innefattar i augusti 1926 uppgjorda fullständiga ritningar ävensom kostnadsförslag — skulle huvudkomplexet, d. v. s. själva *kasernbyggnaden*, jämte *den till matinrättning ursprungligen avsedda byggnaden* tagas i anspråk för vanförestaltens räkning. Förslaget har uppgjorts alternativt. Skillnaden mellan de båda förslagen — av vilka det ena betecknats såsom *huvudförslaget* och det andra, något senare uppgjorda, såsom *alternativförslaget* — består huvudsakligen däri, att enligt alternativförslaget de i själva kasernbyggnaden nu befintliga landstormsoch Röda Korsförråden alltjämt skola bibehållas i södra hälften av vindsvåningen. Härigenom har det utrymme, som skulle ställas till anstaltens förfogande, blivit något mindre, varjämte kostnaderna för omändrings- och inredningsarbetena kunnat begränsas till ett något lägre belopp.

Enligt båda förslagen skall *matinrättningsbyggnaden* inredas till ekonomibyggnad och skolhem. I dess *källarvåning* har inrymts bad- och tvättavdelning, förrådsrum, värmecentral och målareverkstad. *Bottenvåningen* har tagits i anspråk för kökslokaler, matsalar samt skol- och lektrum för skolbarnen. I *våningen en trappa upp* har inretts sovavdelning för skolhemmets 48 skolbarn ävensom bostäder för en del av anstaltens personal. *Vindsvåningen* i ekonomibyggnaden inrymmer slutligen isoleringsrum m. m.

I själva *kasernbyggnaden* skall enligt båda förslagen *källarvåningen* inredas till bandageverkstad m. m., gymnastik- och ljusbehandlingsavdelning samt skomakeri- och snickareverkstäder. *Bottenvåningen* skall omändras till poliklinik, kontor samt matsalar och samlingslokaler för yrkesskoleeleverna. I denna vånings ena flygel skola jämväl inredas tre bostadsrum. Sjukavdelningen skall enligt båda förslagen förläggas till *våningen en trappa upp*, därvid den ena hälften är avsedd för män och den andra hälften för kvinnor och barn. Bostad för underläkare har inrymts i denna vånings södra flygel. Enligt *huvudförslaget* skall kasernbyggnadens *andra våning* helt tagas i anspråk till sovsalar m. m. för yrkesskolans interna elever samt *vindsvåningen* inrymma dels arbetslokaler för kvinnor dels ock arbetssalar för män (skrädleri och bokbinderi). Vissa personalbostäder och förrådsutrymmen hava därjämte inretts i sistnämnda båda våningar.

Enligt *alternativförslaget* skall den nämnda *andra våningen* tagas i anspråk såsom sovsalar för yrkesskolan, men den manliga avdelningen har härvid — i förhållande till *huvudförslaget* — minskats, och i våningens ena flygel hava utrymmen beräknats för skrädleri- och bokbinderiverkstäder. *Vindsvåningen* har enligt *alternativförslaget* avsetts att i ena hälften inrymma arbetssalar för kvinnor, under det att, på sätt förut antytts, den andra hälften skulle, liksom för närvarande är fallet, upplåtas såsom förråd för landstormen och Röda Korset.

Vad angår *antalet vårdplatser*, skulle 270 *vanföra* enligt *huvudförslaget* inrymmas å anstalten. Å *sjukavdelningen* (kliniken) skulle sålunda beredas plats för 103 patienter (därav 49 allmänna platser för kvinnor och barn, 6 halvenskilda dylika platser, 40 allmänna platser för män samt 8 halvenskilda

platser för män). Å yrkesskolornas *elevhem* skulle kunna intagas 119 (interna) elever, därav 53 kvinnliga och 66 manliga, samt å skolhemmet 48 skolbarn. *Kostnaderna* för byggnadernas omändring hava enligt detta förslag av kommittén ursprungligen beräknats uppgå till omkring 900,000 kronor.

Enligt *alternativförslaget* skulle hela antalet platser kunna beräknas till 244. Å *sjukavdelningen* (kliniken) skulle, liksom enligt huvudförslaget, kunna intagas 103 patienter. Å *yrkesskolornas elevhem* skulle plats kunna beredas — i stället för åt 119 elever enligt huvudförslaget — åt 93 elever, därav 53 platser för kvinnliga och 40 platser för manliga. Slutligen skulle i *skolhemmet*, liksom enligt huvudförslaget, finnas plats för 48 skolbarn. *Kostnaderna* för alternativförslaget hava i runt tal beräknats till 872,000 kronor.

Enligt båda förslagen skulle några mera väsentliga *tillbyggnader* till de nu befintliga byggnadskomplexen icke behöva ifrågakomma. *Matinrättningsbyggnaden*, vilken är belägen på bortåt 30 meters avstånd från kasernbyggnaden, måste dock förenas med denna byggnad medelst en förbindelsegång. För att bereda nödigt utrymme för skolhemmet, vilket i sin helhet skulle förläggas till *matinrättningsbyggnaden*, har det därjämte enligt förslaget ansetts erforderligt att i någon mån utöka denna byggnad genom *tillbyggnad*.

Förutom de i det föregående omförmälda vårdplatserna skulle enligt ritningarna inom anstalten *bostäder* kunna beredas för en väsentlig del av anstaltens *personal*.

Enligt båda förslagen skulle följande personalbostäder stå till förfogande:

1 bostad för underläkare	3 rum och kök	1 person
1 » » föreståndarinna	2 »	1 »
1 » » överlärare	3 » och kök	1 »
1 rum för husmoder	1 »	1 »
4 » » sköterskor	4 »	4 personer
5 » » lärare och lärarinnor ..	5 »	5 »
1 bostad för portvakt	2 »	1 person
11 rum för biträden	11 »	22 personer
11 » » »	11 »	11 »
<hr/>		
42 rum och 2 kök		47 personer

Därjämte skulle enligt huvudförslaget ytterligare ett rum med plats för två biträden kunna upplåtas inom anstalten. Huvudförslaget skulle alltså med tillhoppa 43 rum och 2 kök kunna bereda bostadsutrymmen för 49 personer.

Kostnaderna för genomförande av *huvudförslaget* hava av arkitekten Guettler i augusti 1926, i samråd med tillkallade experter, beräknats på följande sätt:

Byggnadskostnad	kronor	525,804:—
Värmeledning enligt ingenjören H. Ahxner	»	105,000:—
Tvättanläggning och ångkök enligt ingenjören Ahxner ...	»	25,000:—
Varmvattensberedning, gas, vatten och avlopp enligt ingenjören Ahxner	»	98,000:—
4 hissar och komplettering av elektriska ledningar	»	47,000:—
Kylanläggning	»	8,000:—
Kontroll, ritningar och administration	»	45,000:—
Oförutsedda utgifter	»	46,196:—

Kronor 900,000:—

Om *alternativförslaget* komme till utförande, skulle enligt av Gütetler den 4 november 1926 verkställd överslagsberäkning en minskning kunna inträda i fråga om följande kostnader.

	Minskning
Byggnadskostnad	kronor 21,613: —
Rörlägningsarbeten.....	» 3,000: —
Elektriska ledningar.....	» 750: —
Kontroll, ritningar, oförutsedda utgifter m. m.....	» 2,637: —
	<hr/> Kronor 28,000: —

Alternativförslaget skulle alltså draga en totalkostnad av 872,000 kronor.

Under hänvisning till här berörda kalkyler har kommittén framhållit, att *kostnaderna per vårdplats* enligt *huvudförslaget* skulle komma att belöpa sig till omkring 3,333 kronor och enligt *alternativförslaget* till cirka 3,573 kronor. Härvid hade dock icke tagits någon hänsyn till de utlägg, som kronan tidigare verkställt för ifrågavarande kasernetablissemens uppförande. Medräknades dessa kostnader, beräknade till 1,100,000 kronor, skulle kostnaderna per vårdplats uppgå till respektive 7,497 och 8,082 kronor.

Som enligt alternativförslaget de i kasernbyggnadens vindsvåning inrymda förråden alltjämt skulle bibehållas, borde, framhåller kommittén vidare, givetvis en del av de å byggnaden tidigare nedlagda kostnaderna avse dessa förrådsutrymmens anordnande. Att verkställa en tillförlitlig beräkning huru stor del av byggnadskostnaderna, som borde falla å denna del av byggnaden, vore dock icke möjligt. Med hänsyn till det anförda borde emellertid beaktas, att den sist angivna kostnaden per vårdplats, 8,082 kronor, rätteligen borde vara något lägre.

Kommittén har därjämte påpekat, att i de tidigare byggnadskostnaderna jämväl ingått de kostnader, som belöpt sig på grundläggningsarbetena för gymnastikbyggnaden. Denna byggnadsgrund komme emellertid icke att utnyttjas för anstaltens räkning. Vid en jämförelse av de nyss angivna siffrorna — utvisande kostnaderna per vårdplats vid den tilltänkta vanförestalten i Härnösand — med en på enahanda sätt beräknad *vårdplatskostnad vid en dylik anstalt i Sundsvall*, visade det sig, framhåller kommittén, att, därest sistnämnda anstalt uppfördes enligt det av Norrlandsföreningen senast framlagda förslaget, kostnaderna per vårdplats vid ett av föreningen beräknat patient- och elevantal av sammanlagt 138 skulle uppgå till 7,898 kronor.

De av arkitekten Gütetler utarbetade ritningarna angående omändring av kasernetablissemnetet i Härnösand till en vanförestalt, hade — enligt kasernkommittén — såväl styrelsen för svenska vanförestalternas centralkommitté som representanter för de olika lokalföreningarna blivit satta i tillfälle att granska. Med hänsyn till härvid uttalade önskemål hade, yttrar kasernkommittén, en del mindre jämkningar i ritningarnas plandisposition vidtagits. Några mera väsentliga anmärkningar mot arkitektens förslag hade emellertid icke framställts. Tvärtom hade från sakkunnigt håll uttalats, att ritningarna,

sådana de slutligen förelåge, skulle utan vidare kunna läggas till grund för anordnande av en vanförestalt i kasernetablissemnetet.

I sin skrivelse har kasernkommittén icke framställt någon erinran mot vare sig den av arkitekten Güettler utarbetade planen till omändringsarbetena i fråga eller mot de verkställda kostnadsberäkningarna. I valet mellan *huvudförslaget* och *alternativförslaget* har kommittén ansett sig böra förorda *det sistnämnda*, som innebure allenast den skillnaden beträffande platsantalet, att antalet platser å den manliga yrkesskoleavdelningen vore 26 lägre. Såsom skäl för denna ståndpunkt har kommittén framhållit, att å yrkesskolan för manliga elever vid den ifrågasatta vanförestalten i varje fall till en början icke borde givas alltför stor omfattning. Ytterligare ett skäl för alternativförslaget vore, att några särskilda kostnader för beredande av plats å annat håll för landstorms- och Röda Korsförråden icke skulle bliva erforderliga enligt detta förslag.

Kostnaderna
och driften.

Kasernkommittén har därefter till behandling upptagit spörsmålet om huru *kostnaderna för den ifrågasatta omändringen av förevarande kasernetablissemnet till vanförestalt böra bestridas*. Kommittén har i sådant hänseende yttrat i huvudsak följande.

De nuvarande vanförestalterna drevs av enskilda föreningar. Den goda vård och utbildning, som städse å dessa anstalter lämnats de vanföra, hade medfört, att förtroendet för anstalterna och deras verksamhet alltmör ökats. I stort sett hade driften vid anstalterna handhäfts på ett mönstergillt sätt.

Enär det icke syntes vara möjligt för en enskild förening att utan högst väsentliga bidrag från statsverket övertaga kasernbyggnaderna för att låta omändra desamma till en vanförestalt, ansågo kommittén, att *kronan*, som ju vore ägare till etablissemnetet, *borde åtaga sig bestrida kostnaderna för etablissemnetets omändrande till vanförestalt*. Det trängande behovet av nya vårdplatser för de vanföra och de särskilda förhållanden, som kunde åberopas för att bereda vanföra från Norrland möjlighet att lättare erhålla tillgång till en modern vanförestalt, hade bidragit till att kommittén ansett sig böra föreslå, att kronan icke blott ställde byggnaderna till föfogande utan i detta fall på sin bekostnad jämväl låte verkställa erforderliga omändringsarbeten.

I fråga om *kostnaderna för anskaffande av inventarier, läkarutensilier och dylikt* har kommittén ansett det vara nödvändigt att kronan till större eller mindre del lämnade bidrag därtill. Närmare utredning rörande sistnämnda fråga har kommittén emellertid icke ansett sig böra åvägbringa.

Beträffande *driften av den nya vanförestalten* har kommittén ansett, att denna liksom vid de redan befintliga anstalterna om möjligt borde ombesörjas av en enskild förening. Om så skedde, borde enligt kommitténs mening kronan utan vederlag upplåta den nyinredda anstalten med nyttjanderätt på viss tid, därvid den förening, som åtog sig driften, finge övertaga ansvaret för anstaltens behöriga skötsel. Från statens sida skulle givetvis härvid utövas kontroll över förvaltningen. I föreningens styrelse eller i den särskilda direktion, som kunde bliva utsedd att övertaga tillsynen och skötseln av anstalten, borde för bevakande av kronans rätt en eller flera av Kungl. Maj:ts utsedda ledamöter åga säte och stämma.

För att i första hand utröna, huruvida Norrlandsföreningen vore villig att på i huvudsak enahanda villkor som de övriga vanförestalterna åtaga sig att omhänderhava driften av en till Härnösand förlagd vanförestalt hade kommittén hänvänt sig med förfrågan härutinnan till föreningens styrelse. Sedan styrelsen efter muntliga förhandlingar med kommittén funnit lämpligt att hänskjuta frågan till avgörande vid extra sammanträde med föreningen, hade föreningen den 16 oktober 1926 i enlighet med styrelsens förslag beslutat låta anstå med definitivt svar å den framställda frågan, till dess fullständig utredning föreläge angående i främsta rummet driftkostnaderna vid den påtänkta nya anstalten.

Mot detta beslut hade en av ledamöterna i föreningens styrelse, ledamoten av riksdagens första kammare A. E. Frändén i Kälarne anmält reservation.

Den omständigheten att överenskommelse sålunda icke kunnat träffas med Norrlandsföreningen om att denna förening skulle övertaga driften av den nya anstalten bör emellertid enligt kasernkommitténs uppfattning icke medföra, att frågan om inredande av en vanförestalt i Härnösandskasernen skall förfalla. Som det icke syntes ingå i kommitténs uppdrag att framlägga en fullständig organisationsplan för den nya anstalten jämte driftkalkyler m. m., hade kommittén icke ansett sig böra vidtaga närmare åtgärder i dylikt syfte. Även om detaljerade förslag rörande anstaltens driftkostnader framlades, skulle — framhåller kommittén — sannolikt dessa förslag icke bliva godkända av nyssnämnda förenings nuvarande styrelse.

För att i någon mån erhålla en uppfattning om, till vilket belopp de blivande driftkostnaderna vid den ifrågasatta anstalten i Härnösand skulle komma att uppgå, har emellertid kommittén, med ledning av uppgifter, som lämnats från vanförestalten i Stockholm, sökt verkställa en *approximativ beräkning av driftkostnaderna*. Då en mängd olika faktorer härvid kunde inverka, vore dock — förutskickar kommittén — dessa kostnader utan större tillförlitlighet, ehuru de likväl för frågans bedömande syntes vara av ett visst intresse.

I nu förevarande avseende har kommittén — som verkställt kalkylerna endast med hänsyn till en omändring av kasernetablissemnet enligt alternativförslaget — därefter anført följande:

Enligt alternativförslaget kunde driftkostnaderna vid anstalten beräknas uppgå till följande belopp:

103 patienter 365 dagar = 37,595 underhållsdagar à 6: 13	
per dag	kr. 230,457: 35
93 yrkesskoleelever 300 dagar = 27,900 underhållsdagar à	
4: 78 per dag	» 133,362: —
48 skolbarn 280 dagar = 13,440 underhållsdagar à 4: 15 per	
dag	» 55,776: —
<hr/>	
Summa driftkostnader kronor 419,595: 35	

Bidrag till driftkostnadernas gäldande kunde — med utgångspunkt beträffande statsbidrag från nu gällande grunder — beräknas inflyta med nedan nämnda belopp:

Patienter per dag:

statsbidrag	kr. 2: 15
landstingsbidrag ..	» 2: 75
avgift av den en-	
skilde (resp. be-	
talningspliktig	
målsman)	» 1: —

Kr. 5: 90 under 37,595 underhållsdagar = kr. 221,810: 50
(därav statsbidrag kr. 80,829: 25)

Yrkesskoleelever per dag:

statsbidrag $\frac{54}{30}$	kr. 1: 80
landstingsbidr. $\frac{50}{30}$..	» 1: 67
avgift från enskild	
$\frac{25}{30}$	» 0: 83

Kr. 4: 30 under 27,900 underhållsdagar = kr. 119,970: —
(därav statsbidrag kr. 50,220: —)

Skolhemselever per dag:

statsbidrag	kr. 2: —
landstingsbidr. $\frac{40}{30}$..	» 1: 33
avgift från enskild	
$\frac{20}{30}$	» 0: 67

Kr. 4: — under 13,440 underhållsdagar = kr. 53,760: —
(därav statsbidrag kr. 26,880: —)

Summa driftbidrag kronor 395,540: 50

(därav statsbidrag kr. 157,929: 25).

Att märka vore, att denna beräkning av driftkostnaderna utgått från *förehållandena vid Stockholmsanstalten*. I kostnaderna per underhållsdag vore inräknade de utgifter, denna anstalt haft för underhåll å byggnader samt för räntor och amorteringar å inteckningar. Därest en förening övertog driftan av den tilltänkta anstalten i Härnösand, skulle enligt kommitténs förslag några dylika utgifter däremot icke belasta driftkostnaderna.

Då det, på sätt förut omförmälts, enligt kommitténs uppfattning icke vore sannolikt att, även om detaljerade förslag rörande anstaltens driftkostnader förebragtes, desamma skulle vinna godkännande av styrelsen för Norrlandsföreningen i dess nuvarande sammansättning, förklarar sig kommittén hava verkställt undersökningar för att utröna, huruvida icke en *ny förening för övertagande av vanförevården i Norrland* skulle kunna bildas. Härom har kommittén anfört följande:

De medel, som den nuvarande Norrlandsföreningen insamlat, bestode till stor del av bidrag, lämnade av kommuner och enskilda i olika delar av Norrland. För flertalet av dessa bidragsgivare torde det vara ganska betydelselöst, om den planerade vanföoreanstalten förlades till Sundsvall eller till Härnösand. Huvudändamålet med bidragens lämnande hade helt naturligt varit, att en dylik anstalt inom rimlig tid skulle kunna komma till stånd. Då utsikt nu förefunnes, att en vanföoreanstalt av så betydande omfattning skulle kunna inrättas i Härnösand, att *behovet av platser för Norrland i huvudsak skulle bliva fyllt*, torde det kunna förutses, att åtskilliga kommuner, vilka lämnat bidrag, komme att begära dessa åter av den nuvarande Norr-

landsföreningen för att ställa dem till en eventuell nybildad förenings disposition. Med hänsyn till upplysningar, som inhämtats från i saken intresserade, hade kommittén ansett det kunna förväntas, att en ny förening kunde komma att bildas redan under loppet av år 1927.

Kommittén har emellertid även tänkt sig möjligheten av att *driften* skulle ombesörjas genom statens försorg. Härutinnan har kommittén yttrat följande:

Om det enskilda intresset och initiativet för ordnande av vanförevården i Norrland icke skulle visa sig vara så starkt, att en förening på förutberörda villkor skulle vilja övertaga den nya anstaltens drift, måste enligt kommitténs förmenande tagas under övervägande, huruvida icke kronan åtminstone tillsvidade borde handhava anstaltens skötsel. Såsom förut betonats, vore det av största vikt, att inom en snar framtid en vanföoreanstalt komme till stånd i Norrland. Ur statens synpunkt måste det framstå såsom det väsentliga, att alla vanföra bereddes vård, utbildning och undervisning, på det att de icke fölle det allmänna till last. Med hänsyn därtill kunde de uppostringar, som kronan skulle behöva vidkännas i och med övertagandet av driften vid den tilltänkta nya anstalten, icke anses på något sätt förspillda.

Ehuru frågan om den framtida driften av anstalten sålunda icke föreläge utredd i slutgiltigt skick, förklarade emellertid kommittén, att kommittén, med hänsyn till vikten av att ifrågavarande kasernetablisement snarast möjligt komme till nyttig användning, funnit sig böra föreslå, att medel ställdes till disposition för vidtagande av sådana omändrings- och inredningsarbeten, som vore erforderliga för ifrågavarande kaserns apterande till vanföoreanstalt. Kommittén har i samband därmed uttryckligen förklarat sig hava utgått från den förutsättningen, att utförandet av byggnadsföretaget i fråga komme att överlämnas till byggnadsstyrelsen.

I det föregående har jag antytt, att kasernkommitténs ifrågavarande förslag sammanhängde med fråga om *överenskommelse med Härnösands stad* i anledning av att kasernetablisementet icke kommer till användning för det ursprungligen avsedda ändamålet.

Kasernkommittén har nu i sin förevarande skrivelse i detta ämne framhållit, att ett huvudvillkor för att kunna utnyttja Härnösandskasernen för annat ändamål givetvis vore att uppgörelse kunde på rimliga villkor träffas med Härnösands stad. Såsom skäl för att dylik uppgörelse nu måtte komma till stånd har kommittén huvudsakligen anfört, att det kustartilleriförband, som enligt på sin tid uppgjorda förslag skulle förläggas till Härnösand, aldrig hade blivit uppsatt. Någon ersättning hade Härnösands stad emellertid icke erhållit för de uppostringar, staden fått vidkännas i anledning av det med kronan år 1917 upprättade avtalet. Under en del år hade dock kommandanten i Hemsö fästning ävensom ett par underofficerare haft sin bostad i kasernbyggnaden och sålunda varit skattskyldiga inom staden. Att staden med fog kunde göra anspråk på att återfå en del av den mark, som för kustartilleriförbandets räkning upplåtits till kronan, syntes under sådana omständigheter icke kunna förnekas.

Vid förhandlingar, som kommittén inlett med representanter för Härnö-

Överenskommelse med Härnösands stad.

sands stad i denna fråga, hade, anför kommittén, staden i första hand påkallat, att 1917 års avtal måtte hävas. Sedan kommittén framlagt förslag att till kasernetablissemnet skulle förläggas en vanförestalt, hade staden förklarar sig villig att kostnadsfritt för den tilltänkta anstaltens räkning upplåta dels det markområde, varå kasernbyggnaderna blivit uppförda, dels ock det ytterligare område, som kunde anses erforderligt för vanförestaltens behov. Den mark, staden sålunda skulle ställa till förfogande, hade ansetts kunna begränsas till omkring 40,800 kvadratmeter. Å en av förste stadsingenjören S. Heldt upprättad konceptkarta hade det för anstalten avsedda markområdet närmare utmärkts till läge och gränser.

Såsom villkor för denna markupplåtelse hade staden uppställt, att i kasernbyggnaderna skulle genom kronans försorg inredas en vanförestalt med plats för minst 150 patienter och elever.

På grundval av dessa förutsättningar har, anför kommittén, mellan Kungl. Maj:t och kronan genom kommittén, under förbehåll av Kungl. Maj:ts och riksdagens godkännande, å ena sidan, samt Härnösands stad, å andra sidan, upprättats en skriftlig överenskommelse, vilken godkänts den 14 september 1926 av stadsfullmäktige i Härnösand och den 16 i samma månad av kasernkommittén.

Överenskommelsen — vilken torde få i avskrift såsom bilaga fogas vid protokollet i detta ärende — har uttryckligen angivits vara träffad under förutsättning att de i Härnösand för Hemsö kustartillerikårs räkning uppförda kasernbyggnaderna kunna, på sätt i överenskommelsen närmare angives, inredas till en anstalt för vanföra.

Av innehållet i överenskommelsen må här framhållas, att de nyssberörda vid underhandlingarna mellan kommittén och staden framförda önskemålen kommit till uttryck i densamma. 1917 års avtal skall sålunda hävas från och med den 1 juli 1927. Staden upplåter enligt överenskommelsen med äganderätt till kronan det å förenämnda karta angivna området om 40,800 kvadratmeter. Å detta område skall i det därstädes uppförda kasernetablissemnet genom kronans försorg inredas en vanförestalt med plats för minst 150 patienter och elever. Anstalten skall enligt överenskommelsen drivas antingen av kronan eller av en förening, som har till ändamål att med understöd av statsmedel lämna bistånd åt vanföra i Norrland. I avslutning härtill har staden uttryckligen befriats från skyldighet att utöver vanliga patient- och elevavgifter lämna bidrag till anstaltens underhålls- och driftkostnader (§§ 1—3).

För att erhålla säkerhet för att den tilltänkta vanförestalten skall inom rimlig tid komma till stånd samt att densamma därefter i förutsatt omfattning kommer att drivas hava, yttrar kommittén, på yrkande av staden i överenskommelsen införts vissa garantibestämmelser, vilka sammanförts i §§ 8—10 av överenskommelsen. Om en mera avsevärd inskränkning i vanförestaltens drift skulle äga rum, har staden sålunda tillerkänts rätt att mot kronan framställa de krav på ersättning, vartill staden på dylik grund kan anse sig befogad (§ 8). Vidare har — såsom av mig i det föregående antytts

— i överenskommelsen intagits bestämmelse om att kronan skall, för den händelse kasernbyggnaderna icke före den 1 juli 1931 tagits i bruk för sitt nya ändamål, från sistnämnda dag till dess så skett till staden utgiva ersättning, beräknad efter 10,000 kronor för helt kalenderår (§ 9).

Slutligen har i överenskommelsen (§ 10) intagits bestämmelse om att, därest vanförestalten icke kommit till stånd före den 1 juli 1935 eller densamma bleve, efter att hava varit i verksamhet, helt nedlagd utan att annan social inrättning av samma omfattning förlades till etablissemnet, kronan skall till staden utgiva ersättning för den överlätna marken efter det värde, marken då kan anses betinga, varefter såväl kronan som staden skola vara befriade från de i överenskommelsen i fråga stadgade förpliktelserna.

På den närmare motivering för såväl nu omförmälda som övriga bestämmelser uti överenskommelsen, vilken av kasernkommittén anförts, ämnar jag här icke ingå. För denna motivering kommer nämligen chefen för försvarsdepartementet att lämna närmare redogörelse i samband med det förslag om avlåtande till riksdagen av proposition angående godkännande för kronans del av den ifrågasatta överenskommelsen, som han, i anslutning till därom av kasernkommittén gjord hemställan och efter samråd med mig, i dag ämnar framställa.

Slutligen är att nämna, att kasernkommittén i sin förevarande skrivelse av den 2 december 1926, under åberopande av vad kommittén i skilda hänseenden anført, gjort hemställan — förutom om godkännande för statens del av förberörda överenskommelse — att det lediga kustartillerietablissemnet i Härnösand måtte omändras till en vanförestalt för Norrland i huvudsaklig överensstämmelse med de av arkitekten Güettler för alternativförslaget utarbetade ritningarna.

Under hänvisning till innehållet i sin nu behandlade skrivelse av den 2 december 1926 har kommittén i särskilt sistnämnda dag avgivet utlåtande över de till kommittén remitterade skrivelserna av den 30 augusti och den 22 oktober 1926 från Norrlandsföreningen hemställt, att dessa skrivelser icke måtte föranleda någon Kungl. Maj:ts vidare åtgärd.

Införade utlåtanden hava i ärendet avgivits av byggnadsstyrelsen den 5 januari 1927 och av medicinalstyrelsen den 8 i samma månad.

Medicinalstyrelsen förklarar i sitt utlåtande sig hava funnit det vara nödigt att först inhämta yttrande i ämnet från styrelsen för svenska vanförestalternas centralkommitté. Denna styrelse — kommittéstyrelsen — har den 27 december 1926 avgivet det begärda yttrandet. Jag torde först få redogöra för det huvudsakliga innehållet i detta yttrande.

Efter erinran om de av kommittéstyrelsen tidigare, på begäran dels av Norrlandsföreningen och dels av kasernkommittén, gjorda, av mig förut berörda uttalandena rörande förevarande spörsmål, har kommittéstyrelsen i före-

varande yttrande förklarar sig — utan att anse sig böra göra någon egentlig förändring av tidigare angiven ståndpunkt — vilja framhålla några huvudpunkter, som synts vara av särskild betydelse för bedömande av samma spörsmål. Kommittéstyrelsen har därvid uttryckligen betonat, att den såge saken *uteslutande ur vanförevårdens synpunkt*, utan hänsyn till ekonomiska och andra frågor.

Den första av de av kommittéstyrelsen uppställda huvudpunkterna avser frågan, *huruvida vanförevården på ett tillfredsställande sätt kunde ordnas i Norrland med endast en för hela Norrland gemensam vanföreanstalt i stället för av vanförevårdssakkunniga ifrågasatta två anstalter.*

I sådant avseende har kommittéstyrelsen i huvudsak yttrat följande:

För Norrland i dess helhet erfordrades två vanföreanstalter, i det att övre Norrland sannolikt ej komme att låta sig nöja med en så långt söderut som i Sundsvall eller Härnösand belägen dylik anstalt.

En anstalt, avsedd för södra Norrland, borde därför ej tilltagas alltför stor, ty detta skulle försvåra tillkomsten av en för övre Norrland erforderlig anstalt. Att en vanföreanstalt i Härnösand enligt föreliggande förslag skulle bli mycket större än en anstalt i Sundsvall enligt Norrlandsföreningens förslag vore således icke att anse som en förtjänst. Möjligt vore emellertid att tillfredsställande lösa frågan genom uppförande av endast *en* vanföreanstalt i Norrland, men en uppdelning på två anstalter hade ur rena vanförevårdssynpunkter avgjorda företräden. Därest vanförevårdens utveckling från början inställts på programmet *en* vanföreanstalt för Norrland, skulle sannolikt varken Sundsvall eller Härnösand hava föreslagits såsom lämplig förläggningssort för en anstalt.

Kommittéstyrelsen har därefter till besvarande upptagit spörsmålet, *huru medel lämpligen borde anskaffas för åstadkommande av nya vanföreanstalter.* Härom yttrar kommittéstyrelsen bland annat:

De tre befintliga vanföreanstalterna hade visserligen uppförts huvudsakligen med av enskilda föreningar hopsamlade medel, men att numera få till stånd en fullt färdig vanföreanstalt krävde så stora kostnader, att bidrag av allmänna medel vore ofrånkomliga. Framhållas borde, att *Sundsvallsförslaget* i sin nuvarande form knappast syntes giva någon garanti för att den planerade anstalten skulle kunna komma till stånd med bidrag av statsmedel till blott halva anläggningskostnaden. Föreningens eget kapital vore ej större än att det väl behövdes som rörelsekapital för att organisera och driva en från början fullständig vanföreanstalt. Den av föreningen ifrågasatta utvägen att medelst lån anskaffa den andra hälften av anläggningskostnaden syntes medföra, att anstaltens drift bleve dyrare än de nuvarande anstaltnas, detta på grund därav, att den icke obetydliga förräntningen av detta lån måste kräva en väsentlig höjning av platsavgifterna, vilket även måste medföra höjning av stats- och landstingsbidragen.

Vid sålunda angivna förhållanden syntes enligt kommittéstyrelsens mening *Sundsvallsförslaget* *ej kunna realiserats utan att hela eller nästan hela anläggningskostnaden bestredes av statsmedel*, därest anstalten skulle igångsättas med utsikt till god ekonomi för framtiden. Med ett betydligt större tillskott av statsmedel eller eventuellt landstingsmedel än som ifrågasatts syntes emellertid detta projekt kunna förverkligas lika snabbt som det föreliggande Härnösandsförslaget, utan risk för framtida ekonomiska svårigheter.

Kommittéstyrelsen ingår här efter på spørsmålet om *det lämpligaste sättet för anordnande av driften av en vanförestalt i Norrland*. Härvid erinrar kommittéstyrelsen till en början om att kasernkommittén angivit tre olika sätt för driften av en vanförestalt i Härnösand nämligen, att Norrlandsföreningen övertog densamma, att en för ändamålet nybildad förening gjorde detta, eller att staten ej blott byggde och utrustade anstalten utan även dreve densamma. Av dessa tre utvägar för drivandet av en vanförestalt borde enligt kommittéstyrelsen den i tredje rummet ifrågasatta anordningen — statsdrift — om möjligt alldeles lämnas ur räkningen, enär det personligas insats för vanförestaldens utveckling då ej skulle kunna få nog fritt spelrum. För sin del ville kommittéstyrelsen i förevarande hänseende framhålla önskvärdheten av att det hittills tillämpade, så att säga halvskilda systemet ej utan verkligt nödtvång brötes sönder.

Här efter behandlar kommittéstyrelsen frågan, *vilket av de båda föreliggande förslagen — anstalt i Sundsvall eller anstalt i Härnösand — som från ren vanförestaldssynpunkt vore att föredraga*. Kommittéstyrelsen har därvid ansett sig böra förorda Sundsvallsförslaget under åberopande huvudsakligen av de förut här omförmälda omständigheter, som vid jämförelse med Härnösandsförslaget ansetts tala till övervägande del för förstnämnda förslag. Kommittéstyrelsen har sålunda framhållit, att Härnösandsanstalten, såsom isolerad från anstalt för allmän sjukvård å platsen, skulle representera den typ av vanförestalter, som vanförestaldssakkunniga ansett böra med tiden övergivas. Härjämte har anmärkts, att Härnösandsanstalten enligt kasernkommitténs förslag skulle komma att förläggas till en, med hänsyn särskilt till den för yrkesskolan nödvändiga omsättningen, alltför liten stad. Härvid har dock kommittéstyrelsen framhållit, att det icke torde vara uteslutet, att farhågorna härutinnan kunde komma att visa sig överdrivna. En vanförestalts — särskilt dess yrkesskolors — framgång hängde nämligen så mycket på de personliga insatserna i ledningen, att svårigheter i dylikt avseende av en klok och energisk ledning skulle kunna övervinnas, om starka ekonomiska eller andra skäl talade för att förlägga anstalten i fråga till Härnösand i enlighet med kasernkommitténs förslag.

I sitt yttrande har kommittéstyrelsen därefter framhållit, att en granskning av ritningarna till de bägge förslagen givit vid handen, att vissa smärre förändringar i fråga om lokaliteternas disponerande m. m. borde vidtagas. De behöfliga förändringarna torde dock enligt kommittéstyrelsens uppfattning föga komma att inverka å nu beräknade kostnader.

Vid jämförelse mellan huvudförslaget och alternativförslaget i fråga om vanförestalten i Härnösand har slutligen kommittéstyrelsen förklarat sig vilja förorda sistnämnda förslag, då det knappast syntes för närvarande vara ett önskemål, att anstalten från början bleve så stor som enligt huvudförslaget. Såsom förutsättning för sitt förordande av alternativförslaget har emellertid kommittéstyrelsen angivit, dels att användningen av de lokaler, som enligt

detta förslag ej skulle disponeras av vanförestalten, borde bliva sådan, att den icke komme att inverka störande på arbetet vid vanförestalten, dels ock att en blivande styrelse för vanförestalten borde medgivas rätt att, vid behov av ökat utrymme för anstalten, uppsäga annan i anstalten inhyt institution.

*Medicinal-
styrelsen.*

Efter återgivande i huvudsak av vad jag här anfört ur kommittéstyrelsens yttrande har *medicinalstyrelsen* i sitt utlåtande för egen del till en början erinrat om att styrelsen redan år 1916 i sitt yttrande över den då föreliggande, av Norrlandsföreningen gjorda framställningen om statsbidrag till uppförande av en vanförestalt i Sundsvall haft tillfälle att framhålla behovet av en dylik anstalt för Norrlands del. Detta redan då konstaterade behov hade, anför styrelsen, sedermera ytterligare påpekats av bland andra vanförevårdssakkunniga samt i från läkarna vid de redan förefintliga vanförestalterna avgivna årsberättelser ävensom i berättelser över inspektioner, som å dessa anstalter förrättats av inspektören för vanförevården. I sådant hänseende hänvisar *medicinalstyrelsen* vidare till förenämnda av kasernkommittén framlagda tablå för exspektanterna vid de nuvarande vanförestalterna, under framhållande att totala antalet exspektanter enligt denna redogörelse den 20 augusti 1926 utgjort 1,216, ävensom att exspektanterna vid Stockholmsanstalten vid samma tid varit nära dubbelt så många som vid de båda anstalterna i Göteborg och Hälsingborg. Styrelsen betonar nödvändigheten av att snarast möjligt få vanförevården i Norrland bättre ordnad än som för närvarande är fallet. I samband härmed har *medicinalstyrelsen* framhållit, att det än så länge endast torde kunna bliva tal om en enda vanförestalt för Norrland, möjligen även avsedd att tillgodose Dalarnes behov.

Rörande den lämpligaste platsen för en dylik anstalt har *medicinalstyrelsen* ansett sig ur ren vårdsynpunkt böra giva Sundsvall företrädet framför Härnösand. Till stöd härför har styrelsen hänvisat till den av vanförevårdssakkunniga framhållna angelägenheten av att nya anstalter för vanföra borde förläggas till sådan ort, där ett intimt samarbete kunde etableras mellan anstalten och en förefintlig sjukvårdsanstalt för meddelande av allmän sjukvård (länslasarett och därmed jämförlig sjukvårdsinrättning) ävensom till de i Sundsvall i motsats till Härnösand förefintliga möjligheterna till detta önskemåls förverkligande. Förevarande av de vanförevårdssakkunniga och *medicinalstyrelsen* sålunda gemensamt omfattade åsikt rörande förläggningen av en anstalt av ifrågavarande slag stode, framhåller styrelsen, i full överensstämmelse med den under senare år allt mer framträdande tendensen att till en enda, vanligen i länets största stad, belägen sjukvårdsinrättning — s. k. centralsjukhus — sammanföra så mycket som möjligt av den ett landstingsområde åliggande sjukvården, detta i det dubbla syftet att nedbringa driftkostnaderna och kunna för de särskilda sjukavdelningarna därstädes utnyttja den förmån i avseende på sjukvården, som läge i lätt till-

gång till konsultation av å särskilda områden av sjukvården speciellt utbildade läkare.

Gent emot den av kasernkommittén uttalade farhågan för att, därest en vanförestalt förlades intill ett större sjukhus, sjukdomsfall, som icke vore att betrakta såsom rena vanförefall, kunde komma att intagas å anstalten och därigenom bliva delaktiga av vård, som delvis bekostades av staten, har medicinalstyrelsen yttrat följande.

Visserligen måste styrelsen medgiva, att sådana undantagsfall teoretiskt sett kunde tänkas ifrågakomma, men å andra sidan syntes detta av kasernkommittén framförda skäl — som skulle tala *mot* anstaltens förläggande till Sundsvall — i realiteten icke vara synnerligen bärande. Inspektören för vanförestalten, vilken det ålåg att två gånger årligen inspektera varje statsunderstödd vanförestalt, hade ju därvid i sin hand att, i sammanhang med övrig ekonomisk granskning, undersöka just dessa befarade förhållanden. Därigenom finnes det ju möjlighet att tillse, att icke andra vårdfall bleve delaktiga av statens driftbidrag än sådana, som vore berättigade därtill.

Såsom ytterligare skäl för att giva Sundsvall företräde har styrelsen framhållit nämnda stads i förhållande till Härnösand större invånarantal och tätare befolkade kringliggande landsbygd, vilka omständigheter vore av betydelse med hänsyn till vikten av tillräcklig tillgång till arbetstillfällen åt yrkesskoleelever och avsättningsmöjligheter för deras arbeten.

Om sålunda enligt styrelsens uppfattning den blivande Norrlandsanstalten helst borde anslutas till ett större lasarett med olika specialavdelningar och Sundsvall i detta avseende finge anses äga företräde framför Härnösand, har styrelsen å andra sidan ansett det kunna ifrågasättas, huruvida Sundsvall *ur kommunikationssynpunkt* kunde vara lämplig förläggningsort för en vanförestalt, som, åtminstone för en tid framåt, vore avsedd att mottaga patienter jämväl från övre Norrland. Med hänsyn till de långa resor, som dessa patienter nu finge underkasta sig för erhållande av vanförestald vid Stockholmsanstalten, syntes behovet av en särskild vanförestalt i Norrland vara mest kännbart för dessa patienters vidkommande. Då emellertid resorna från övre Norrland till Sundsvall torde bliva föga mindre tidsödande än resorna till Stockholm, måste det, därest frågan om en Norrlandsanstalts förläggning skulle bedömas enbart *ur behovssynpunkt*, förefalla som om denna anstalt borde i första hand förläggas till Umeå eller annan lämplig plats i någotdera av de båda nordligaste länen. — Vad sålunda, beträffande läget *ur kommunikationssynpunkt* sett, sagts om Sundsvall syntes styrelsen i viss mån — ehuru i något mindre grad — gälla jämväl Härnösand.

Om det sålunda, *ur behovssynpunkt* betraktat, syntes ligga närmast till hands att till övre Norrland förlägga en norrländsk vanförestalt, finner styrelsen å andra sidan, att nu föreliggande möjligheter till åstadkommande av en i det mellersta Norrland placerad vanförestalt icke böra försittas. Även om en så förlagd anstalt måhända icke skulle komma att tillgodose det mest trängande behovet, det för övre Norrland, skulle nämligen densamma otvivelaktigt medföra en mycket stor förbättring av vanförestalden inom stora delar av Norrland och samtidigt i hög grad minska den beklagliga platsbristen inom Stockholmsanstaltens upptagningsområde.

Den storlek, som *Härnösandsanstalten* enligt såväl huvud- som alternativförslaget skulle erhålla, syntes emellertid styrelsen innebära, att densamma vore avsedd att åtminstone för en längre tid framåt fylla hela Norrlands behov av vanförevård. Med hänsyn därtill skulle, därest denna anstalt komme till stånd, frågan om anordnande av en för de nordligaste länen lämpligare belägen anstalt säkerligen komma att förfalla eller åtminstone uppskjutas på obestämd tid. *Sundsvallsanstaltens* ifrågasatta omfattning vore däremot avsevärt mindre och utgjorde således icke något hinder för en därefter eventuellt skeende anläggning av en särskild anstalt för övre Norrland. Sist anförda omständighet finner därför medicinalstyrelsen — i likhet med kommittéstyrelsen — tala till förmån för *Sundsvallsförslaget*.

Under framhållande av att jämväl enligt styrelsens åsikt två vanförestalter framdeles torde komma att visa sig behöfliga för Norrland, förklarar styrelsen, att den icke för närvarande kunde yttra sig om den lämpligaste storleken av den nu för södra Norrland ifrågasatta anstalten. Såvitt styrelsen kunnat finna, hade icke någon uttömmande utredning blivit förebragt rörande det exakta behovet överhuvudtaget av platser för vanföra norrlandingsars vård. Med erinran om att de till ärendet fogade ritningarna avsåge dels en anstalt i Sundsvall med ett platsantal av 138 och dels i två alternativ en anstalt i Härnösand med platsantal av 270, respektive 244, har styrelsen emellertid framhållit, att dessa ritningar — såväl de som avsåge en vanförestalt i Sundsvall som de, vilka anginge en dylik anstalt i Härnösand av ena eller andra storleken — såvitt styrelsen med hänsyn till den tid, som stått styrelsen till buds, kunde bedöma, i allt väsentligt syntes kunna läggas till grund för uppförandet av en anstalt av dylikt slag.

Rörande härefter de kostnader, som anordnandet av en vanförestalt i de olika fallen skulle betinga, erinrar styrelsen därom att för uppförande av en till Sundsvall förlagd anstalt för 138 vanföra beräknats ett belopp av 1,090,000 kronor, vartill skulle komma ett belopp av 129,000 kronor för anskaffande av inventarier, ävensom att av dessa kostnader, tillhoppa 1,219,000 kronor, hälften eller 609,500 kronor vore avsedda att erhållas av staten, medan återstående del beräknats komma att bestridas av vederbörande lands-ting.

Härnösandskasernens omändring till vanförestalt skulle, enligt huvudförslaget, avseende en anstalt för 270 vanföra, draga en beräknad kostnad av 900,000 kronor, och enligt alternativförslaget, avseende ett patientantal av 244, en kostnad av 872,000 kronor. Utgörandet av dessa kostnader hade föreslagits att helt åvila staten.

Statens kostnad per plats skulle sålunda, yttrar medicinalstyrelsen, för *Sundsvallsanstalten* uppgå till omkring 4,400 kronor samt för *Härnösandsanstalten* enligt huvudförslaget till omkring 3,300 kronor och enligt alternativförslaget till omkring 3,600 kronor. I händelse staten skulle, såsom ifrågasatts beträffande *Sundsvallsanstalten*, bidra jämväl till kostnaden för anskaffandet av inventarier vid *Härnösandsanstalten* — av medicinalstyrelsen approximativt beräknad till högst 200,000 kronor — torde statens kostnad per plats för sistnämnda anstalt enligt styrelsen komma att ökas

med ett belopp av intill 740 kronor och sålunda uppgå till 4,040 kronor, respektive 4,340 kronor.

I fråga om *statens utgifter för driften* av en vanförestalt enligt de föreliggande olika förslagen har styrelsen härefter anfört följande.

Statens andel i driftkostnaderna för *Sundsvallsanstalten* torde komma att uppgå till samma belopp per plats som vid de redan befintliga statsunderstödda vanförestaltern.

Detsamma skulle möjligen också beträffande *Härnösandsanstalten* bli fallet, nämligen därest denna komme att övertagas av en *förening* för vård av vanföra i Norrland. Med hänsyn därtill, att en vanförestalts i Härnösand byggnader från början avsetts för annat ändamål, kunde det emellertid vara att befara, att anstaltens drift komme att erfordra större personal och medföra större kostnader i övrigt, än vad fallet skulle vara i en för ändamålet särskilt uppförd anstalt, och att i följd därav ett ökat driftbidrag från statens sida komme att påkallas. Om åter en Härnösandsanstalt icke skulle bli övertagen av någon förening för vanföras vård utan komma att drivas helt av *staten*, skulle säkerligen statens kostnader för densamma drift visa sig proportionsvis avsevärt överstiga statens kostnader för bidrag till vanförevården vid de övriga anstalterna. Det syntes nämligen kunna antagas, att patientavgifterna vid anstalten icke kunde sättas så högt, att de täckte den del av vårdkostnaden, som vid övriga anstalter bestredes med andra medel än statsmedel.

Med hänsyn till den sålunda befarade olägenheten av statlig drift och då det ur vårdsynpunkt måste anses lämpligast, att även en till Härnösand förlagd anstalt dreves på samma sätt som de redan befintliga vanförestaltern, ansåge styrelsen att, i händelse anslag komme att beviljas för Härnösandskasernens omändring till vanförestalt, såsom villkor därvid borde uppställas, att denna skulle övertagas av en redan befintlig eller eventuellt nybildad, ekonomiskt tryggad förening för vård av vanföra.

I sitt förenämnda utlåtande har *byggnadsstyrelsen* i fråga om kasernetablissementets i Härnösand omändring till vanförestalt förklarar sig förorda alternativförslaget. Vid granskningen av detta förslag hade byggnadsstyrelsen icke funnit något annat vara att erinra än att vid arbetsritningarnas utarbetande vissa jämkningar borde vidtagas i syfte att större hänsyn måtte tagas till den befintliga byggnadsstommen. Detta gällde särskilt i fråga om genombrytningen av murverk för anordnande av nya dörrar.

Vad angår den av arkitekten Güettler verkställda, av kasernkommittén framlagda *beräkningen av kostnaderna* för Härnösandsanstalten har byggnadsstyrelsen anfört, att styrelsen efter gjord granskning icke kunnat godtaga densamma. Med erinran om att enligt berörda beräkning kostnaderna för genomförandet av huvudförslaget skulle uppgå till 900,000 kronor och för genomförandet av alternativförslaget till 872,000 kronor, har styrelsen framhållit, att uti beräkningen åtskilliga arbeten blivit upptagna till enligt styrelsens mening alltför låga belopp. Därjämte saknades betydande poster. Enligt en inom styrelsen verkställd beräkning skulle kostnaderna för huvud-

Byggnadsstyrelsen.

förslagets genomförande uppgå till belopp, som angåves i följande tabell, i vilken motsvarande utgiftsposter enligt Gütters kalkyl upptagits:

	Kommittén.	Byggnadsstyrelsen.
	Kr.	Kr.
Byggnadskostnader, inklusive oförutsedda utgifter	546,000: —	762,000: —
Ledningar och hissar m. m.	283,000: —	338,000: —
Planeringsarbeten m. m.	26,000: —	36,000: —
Ritningar, kontroll och administration	45,000: —	79,000: —
	<u>900,000: —</u>	<u>1,215,000: —</u>

Vad alternativförslaget beträffar anser byggnadsstyrelsen, att detsamma skulle komma att draga en omkring 35,000 kronor lägre totalkostnad än huvudförslaget. Alternativförslaget skulle sålunda sluta å 1,180,000 kronor mot 872,000 kronor enligt Gütters beräkning.

Till belysande av frågan huru kasernetablissemmentets iordningställande och utnyttjande såsom vanförestanstalt i ekonomiskt avseende skulle ställa sig i förhållande till en nybyggnad för dylik anstalt, har byggnadsstyrelsen framhållit, att, då å kasernbyggnaderna redan nedlagts omkring 1,100,000 kronor, anläggningen, sedan densamma i sin helhet iordningställdes för vanförestalten (huvudförslaget), skulle — med avdrag för kostnaderna för planering och stängsel, av styrelsen beräknade till 36,000 kronor — betinga en totalkostnad av (1,100,000 — 36,000 + 1,215,000) 2,279,000 kronor. Detta belopp skulle, då byggnadernas volym enligt det ingivna förslaget skulle utgöra omkring 45,000 kubikmeter, motsvara ett pris av omkring 50 kronor per kubikmeter. En nyanläggning av här avsedd art och omfattning torde enligt styrelsen komma att draga en kostnad av omkring 55 kronor per kubikmeter. Ehuru hänsyn måste tagas till att detta högre enhetspris vid nybyggnad i viss mån skulle komma att kompenseras därigenom att en enklare och mer ekonomisk planläggning av anläggningen då vore möjlig, syntes man dock enligt styrelsen med stor sannolikhet kunna antaga, att ett utnyttjande av kasernetablissemmentet i enlighet med vad kasernkommittén föreslagit icke skulle betinga högre kostnader än en självständig nyanläggning med samma antal vårdplatser, som det i kommitténs förslag avsedda.

Slutligen har byggnadsstyrelsen framhållit, att, därest ifrågavarande ombyggnadsföretag i Härnösand komme till stånd, detsamma lämpligen borde utföras genom styrelsens försorg.

*P. M. från
arkitekten
Güttler.*

Med anledning av vad byggnadsstyrelsen anført rörande den av arkitekten Güttler verkställda beräkningen av kostnaderna för Härnösandsanstalten har Güttler i en den 20 januari 1927 dagtecknad promemoria, som av kasernkommittén överlämnats med skrivelse den 22 i samma månad, kompletterat sin tidigare beräkning genom att till densamma lägga vissa när-

mare specificerade utgiftsposter om tillhoppa 51,200 kronor. Samtidigt har Gütetler i promemorian förklarar, att det för att möta eventuella önskemål under byggnadstiden ävensom ytterligare nu ej förutsedda utgifter torde vara lämpligt att avrunda den för alternativförslaget beräknade totalsumman å 872,000 kronor uppåt med, utöver nyssnämnda 51,200 kronor, ytterligare 76,800 kronor eller sålunda med tillhoppa 128,000 kronor, varigenom totalsumman för alternativförslaget skulle komma att uppgå till 1,000,000 kronor. Under hand har Gütetler sedermera förklarar, att en höjning med omkring 128,000 kronor torde böra beräknas även beträffande huvudförslaget, för vilket kostnaderna då skulle komma att sluta å $(900,000 + 128,000)$ 1,028,000 kronor.

Med anledning av innehållet i arkitekten Gütetlers nyssnämnda promemoria har från *byggnadsstyrelsen* i en den 25 januari 1927 dagtecknad promemoria förklarats, att enligt styrelsens uppfattning det i styrelsens utlåtande beräknade beloppet av 1,180,000 kronor för alternativförslaget fortfarande måste anses erforderligt för förslagets genomförande enligt föreliggande ritningar. Från styrelsen hava överlämnats till grund för dess kalkyler liggande detaljerade kostnadsberäkningar.

Byggnadsstyrelsen i P. M. den 25 januari 1927.

Med anledning av de olika kalkyler i fråga om kostnaderna för genomförande av Härnösandsförslaget, som i anledning av de i kasernkommitténs förberörda skrivelse den 2 december 1926 framlagda beräkningarna kommit till synes, har kasernkommittén anbefallts att ånyo yttra sig över berörda spörsmål.

Sådant yttrande har *kasernkommittén* avgivit den 7 februari 1927.

I detta yttrande har kommittén till en början framhållit, att då kommittén under våren 1926 anmodade arkitekten Gütetler att upprätta förslagsritningar jämte kostnadsberäkning till omändring av kustartillerikasernen i Härnösand till en vanförestalt för Norrland, från kommitténs sida framhållits nödvändigheten av att hålla beräkningarna inom rimliga gränser. Arkitekten hade sålunda erhållit anmodan tillse, att alla murar m. m. i de befintliga byggnadsstommarna såvitt möjligt skulle lämnas orörda, att alla onödiga ombyggnadsarbeten skulle undvikas samt att all materiel, som redan finnes på platsen, skulle tagas i anspråk för den nya anstaltens iordningställande.

Vid den granskning av kommitténs förslag, som anställt inom byggnadsstyrelsen, torde, framhåller härefter kasernkommittén, styrelsen vid sina kostnadsberäkningar icke hava utgått från samma förutsättningar, som varit normgivande för arkitekten Gütetler. Såsom ett allmänt omdöme om de beräkningar, byggnadsstyrelsen verkställt, syntes det kommittén kunna framhållas, att dessa kostnadsberäkningar mer än väl skulle komma att täcka arbetskostnader och materialanskaffning. I allmänhet hade dessa beräkningar hållits i överkant, under det att det av kommittén framlagda förslaget räknat med oundgängligen nödiga utgifter, därvid dock all hänsyn tagits till gedigenhet och ett gott utförande. I detta sammanhang ville kommittén framhålla, att arkitekten Gütetler avlagt besök i Härnösand för be-

Kasernkommittén den 7 februari 1927.

siktning av kasernetablissemnet samt att han därvid i samråd med tillkallad byggnadsingenjör undersökt möjligheterna av ett utnyttjande för vanförestaltens räkning av all förefintlig materiel och inredning. Då kommittén icke kunnat ingå på en jämförande detaljgranskning av de kostnadsberäkningar, som verkstälts å ena sidan av arkitekten Güettler och å andra sidan av byggnadsstyrelsen, vore det förenat med svårigheter att med exakta siffror visa, att den av Güettler uppgjorda kostnadsberäkningen i stort sett skulle kunna läggas till grund för byggnadsarbetets utförande. I vissa hänseenden hade emellertid kommittén, efter samråd med arkitekten Güettler, ansett sig kunna påvisa, att de av byggnadsstyrelsen gjorda specificerade kostnadsberäkningarna upptagits till alltför höga belopp.

Erinringarna i förevarande hänseenden har kommittén i sitt yttrande sammanfattat under nio punkter av i huvudsak följande lydelse:

1) I sina beräkningar hade byggnadsstyrelsen upptagit kostnader för anskaffande av *nya dörrar* till hela etablissemnet. Som dörrar redan funnes levererade till kasernbyggnaden samt dessa dörrar med vissa justeringar, för vilka särskild kostnad beräknats, torde kunna användas i den nya anstalten, borde någon utgift för denna materialanskaffning icke upptagas i kostnadsberäkningarna. Det av byggnadsstyrelsen upptagna beloppet borde på grund därav minskas med minst 10,000 kronor.

2) De av arkitekten Güettler uppgjorda beräkningarna innefattade i huvudsak icke några som helst utgifter för anskaffande av *lösa inventarier*. I byggnadsstyrelsens beräkningar hade upptagits kostnader för bord, svarta taylor, vissa skåp, isskåp m. m. Dessa kostnader, approximativt beräknade till 20,055 kronor, borde utgå, då de icke inginge i byggnadskostnaderna.

I detta sammanhang ville kommittén framhålla, att såväl snickare- som målareverkstad skulle finnas vid den nya vanförestalten. Åtskilliga arbeten, såsom tillverkning av enklare bord, stolar, skåp m. m. samt målning av dylika inventarier borde givetvis under anstaltens första verksamhetsår kunna utföras vid anstalten. Inköp av lösa inventarier för anstaltens räkning borde sålunda icke ske, i den mån tillverkning av dylik material kunde äga rum inom anstalten.

3) I *östra flygeln av kasernbyggnaden* funnes redan inredda *tre bostadslägenheter*, var och en om tre rum och kök. Som dessa lägenheter enligt kommitténs förslag skulle bibehållas i så gott som oförändrat skick, borde de av byggnadsstyrelsen *beräknade inredningskostnaderna för denna del av byggnaden* (omkring 7,000 kronor) helt bortfalla. *Ytterligare en del poster av enahanda beskaffenhet*, beräknade till cirka 7,500 kronor, hade av styrelsen upptagits, ehuru desamma måste anses överflödiga, då de inredningsarbeten, för vilka utgiftsposterna beräknats, redan blivit verkställda.

4) Beträffande *träbjälklaget över köks- och matsalsavdelningarna i annexbyggnaden* hade byggnadsstyrelsen i sina beräkningar upptagit kostnader för ett helt nytt betongbjälklag. Som det befintliga bjälklaget, om man bortsåge från själva köksavdelningen, borde kunna bibehållas efter det nödiga förstärkningsarbeten utförts, syntes en besparing å minst 6,000 kronor kunna ifrågakomma.

5) För *inmurning av ångpanna m. m. i annexbyggnaden* hade byggnadsstyrelsen upptagit ett belopp av 4,000 kronor. Som skorstenar redan funnes uppförda samt ångpannan inmurats, syntes denna post kunna minskas med 2,000 kronor.

6) I *källarvåningen* funnes redan i stor utsträckning inlagda *cementgolv*.

De av byggnadsstyrelsen beräknade kostnaderna för dylika golv torde i följd därav kunna reduceras med cirka 8,000 kronor.

7) För de ifrågasatta nybyggnaderna hade byggnadsstyrelsen beräknat *betonggrund* till en kostnad av cirka 45,000 kronor. Enligt numera verkställda beräkningar av den firma, som på sin tid omhändertog konstruktionen av kasernbygget (Looström och Gelin), borde kostnaderna för dessa grundläggningsarbeten icke uppgå till högre belopp än i runt tal 34,500 kronor. En besparing å de av byggnadsstyrelsen upptagna kostnaderna syntes sålunda kunna åstadkommas, approximativt beräknad till 10,500 kronor.

8) Kostnaderna för *värmeledning, tvättanläggning, gas-, vatten- och avloppsledningar samt elektriska ledningar m. m.* hade av byggnadsstyrelsen upptagits till sammanlagt 330,000 kronor, under det att de av arkitekten Güettler åberopade beräkningarna, verkställda av värmeledningsfirman Harald Ahxner, slutade å en summa av 275,000 kronor. Byggnadsstyrelsen syntes hava utgått från den förutsättningen att all material måste nyanskaffas. Då exempelvis värmeradiatorer redan funnes insatta i byggnaderna samt befintliga elektriska ledningar i stor utsträckning torde kunna komma till användning inom den nya anstalten, syntes samtliga de av byggnadsstyrelsen härutinnan upptagna posterna vara för högt beräknade.

På förfrågan hos värmeledningsfirman H. Ahxner hade förklarats, att ett belopp av 275,000 kronor vore fullt tillräckligt för bestridande av ifrågasvarande arbetskostnader samt anskaffande av erforderlig material. Det av byggnadsstyrelsen angivna beloppet borde sålunda i nu förevarande hänseende reduceras med 55,000 kronor.

9) *Arkitekt- och kontrollantarvoden* för ombyggnadsarbetets utförande hade av byggnadsstyrelsen beräknats till ett belopp av 56,000 kronor samt styrelsens *administrationskostnader* till 23,000 kronor. Dessa kostnader syntes vara alltför högt tilltagna. Särskilt borde framhållas, att kontrollantens avlöning enligt byggnadsstyrelsens beräkningar upptagits till 800 kronor per månad, ehuru fullt kompetent person torde kunna erhållas mot en månadsavlöning av 600 kronor. En kostnadsminskning å 4,800 kronor skulle därigenom uppstå. Jämväl i en del övriga hänseenden syntes ett nedbringande av de beräknade administrationskostnaderna kunna komma till stånd med lågt räknat ytterligare 9,000 kronor.

Under hänvisning till vad under nyssberörda punkter anförts har kasernkommittén framhållit, att kostnaderna enligt byggnadsstyrelsens beräkningar för alternativförslagets genomförande, belöpande sig till sammanlagt 1,180,000 kronor, torde kunna minskas med ett belopp av omkring 140,000 kronor. Då samtliga de av byggnadsstyrelsen i sålunda angivna hänseenden verkställda beräkningarna vore alltför högt tilltagna, har det synts kommittén, att jämväl i övrigt en hel del reduceringar å de av styrelsen angivna beloppen kunde ifrågasättas. Även om dessa besparingar i fråga om varje särskild post vore av mindre betydelse, belöpte de sig dock tillhoppa till en avsevärd summa. Om det av kommittén förordade alternativförslaget skulle komma att läggas till grund för byggnadsarbetet, borde enligt kommitténs förmenande det av arkitekten Güettler ursprungligen beräknade beloppet 872,000 kronor vara tillräckligt med tillägg av det belopp av 51,200 kronor, som upptagits i den av Güettler den 20 januari 1927 avgivna promemorian. Som vid närmare undersökning befunnits, att grundförhållandena vore mindre

tillfredsställande på de platser, där nybyggnader skulle komma till stånd, syntes emellertid försiktigheten bjuda, att till sålunda angivna belopp eller tillhoppa 923,200 kronor lades kostnader för anordnande av betonggrund på sätt under punkten 7) i kommitténs ifrågavarande skrivelse angivits. Dessa kostnader kunde i runt tal beräknas till 35,000 kronor.

Under framhållande av att vid arbetets utförande största möjliga sparsamhet givetvis borde iakttagas samt särskild uppmärksamhet fästas vid att nedbringa administrationskostnaderna, har kommittén med hänvisning till vad sålunda anförts uttalat den uppfattningen, att kasernetablissemmentets omändrande till vanförestalt enligt alternativförslaget torde kunna genomföras för en kostnad av omkring (872,000+51,200+35,000) 958,200 kronor eller i avrundat tal 960,000 kronor.

Departements-
chefen.

Redan vid min förberedande anmälan till årets statsverksproposition av förevarande ärende framhöll jag, att jag, efter gemensam beredning med chefen för försvarsdepartementet, kommit till den uppfattningen, att vid valet mellan de föreliggande båda förslagen till vanförestalt — Sundsvallsförslaget och Härnösandsförslaget — övervägande skäl talade för ett biträdande av sistnämnda förslag. Den då återstående utredningen i ärendet, vilken sedermera verkställdes, har icke givit mig anledning till ändring av denna uppfattning.

Jag torde nu få närmare redogöra för de skäl, som enligt min mening tala för en dylik ståndpunkt.

Inledningsvis torde härvid få framhållas, att enligt den av kasernkommittén verkställda utredningen kasernetablissemmentet i Härnösand *icke* under den närmaste framtiden skulle kunna med fördel utnyttjas till lokal åt någon *statsinstitution*. Den tidigare av byggnadsstyrelsen gjorda undersökningen i dylikt syfte har visserligen resulterat i att etablissemmentet skulle kunna användas för sådant ändamål, under förutsättning att en blivande hovrätt för Norrland förlades till Härnösand. Denna förutsättning är emellertid ej nu för handen. Enligt vad vederbörande departementschef meddelat mig, kan nämligen spørsmålet om förläggande av en hovrätt till Härnösand, på grund av sitt nära sammanhang med frågan angående omdaning av vissa delar av rättegångsväsendet med däri ingående väsentlig nyorganisation av hovrätterna, icke förrän i samband med nämnda fråga bliva föremål för slutlig prövning.

Av den utav kasernkommittén verkställda utredningen framgår vidare, att från sakkunnigt håll avisats tanken på kasernetablissemmentets utnyttjande till anstalt för vård av sinnessjuka eller sinnesslöa.

Vad härefter angår det av kasernkommittén nu framlagda förslaget om *etablissemmentets användande till en vanförestalt* jämte härmed sammanhängande spørsmål, torde till en början kunna fastslås, att den i ärendet verkställda utredningen otvetydigt ådagalagt, att åtgärder med det snaraste måste vidtagas för att bättre tillgodose vården av de vanföra i Norrland.

Ej minst de föreliggande uppgifterna rörande antalet exspektanter, särskilt vid Stockholmsanstalten, lämna ett tillräckligt tydligt vittnesbörd härom.

I fråga om sättet för tillgodoseende av nyss antydda behov hava vanförevårdssakkunniga i sitt den 25 mars 1920 avgivna betänkande föreslagit, att två vanförestalter skulle inrättas för Norrlands del, av vilka anstalter den ena, avsedd för de norra delarna, skulle förläggas till Umeå och den andra, avsedd för de södra delarna, skulle förläggas till Sundsvall. Av betänkandet inhämtas vidare, att anstalterna i fråga — såvitt av verkställda approximativa beräkningar rörande platsbehovet kunde bedömas — borde avses för följande antal platser, nämligen Umeåanstalten för 90 à 100 platser — därav 30 à 35 för kliniken, 30 à 35 för yrkesskolorna och 30 för skolhem — samt Sundsvallsanstalten för 130 platser, därav 40 för kliniken, 50 för yrkesskolorna och 40 för skolhem. Det sammanlagda platsantalet å de båda anstalterna skulle sålunda utgöra 220 à 230, fördelade med 70 à 75 platser å kliniker, 80 à 85 å yrkesskolor och 70 å skolhem.

Av de förslag, som nu föreligga till prövning, upptager Sundsvallsförslaget i sin senaste avfattning ett platsantal av 138, därav 88 platser å kliniken och 50 platser å yrkesskolorna, medan upprättande av skolhem icke ingår i detta förslag utan tills vidare ställts på framtiden. Härnösandsanstalten åter skulle enligt huvudförslaget inrymma 270 platser, fördelade med 103 platser å sjukavdelningen, 119 å yrkesskolorna och 48 å skolhemmet, samt enligt alternativförslaget upptaga 244 platser, fördelade å nyssberörda tre vårdgrenar med respektive 103, 93 och 48 platser.

Vid den granskning, som de båda förslagen underkastats av medicinalstyrelsen och styrelsen för svenska vanförestalternas centralkommitté, har uttryckligen från bägge hållen framhållits, att ur vanförevårdens synpunkt sett såväl Sundsvallsförslaget som Härnösandsförslaget, sistnämnda förslag i fråga om bägge alternativen, skulle — eventuellt efter smärre jämkningar i avseende å uppgjorda ritningar — kunna läggas till grund för upprättande av en anstalt utav avsett slag.

Då det sedermera gällt valet ur nämnda synpunkt mellan Sundsvallsförslaget och Härnösandsförslaget, har åter av nämnda myndighet och kommittéstyrelse företräde ansetts böra lämnas åt det förra. Anledningen härtill har, såsom av det föregående framgår, närmast varit följande. Sundsvallsförslaget skulle med sitt mindre platsantal icke utgöra hinder för ett framtida realiserande av det utav vanförevårdssakkunniga uttalade önskemålet om två anstalter för tillgodoseende av vanförevården i Norrland. Samma förslag med dess tilltänkta förläggning av vanförestalten invid det i staden belägna lasarettet skulle lämna god möjlighet för anslutning till den av samma sakkunniga förordade nya organisationsprincipen, åsyftande ett nära samarbete och i viss mån samorganisation mellan vanförestalt och å orten befintlig anstalt för meddelande av allmän sjukvård. Slutligen skulle en förläggning av anstalten till Sundsvall med dess i förhållande till Härnösand större invånarantal och tätare befolkade kringliggande landsbygd giva

större garantier för beredande av full sysselsättning åt yrkesskolornas elever och tillräckliga möjligheter till avsättning för de av dessa elever utförda arbetena.

Vad då först angår frågan om antalet vanförestalter, delar jag den uppfattningen, att om man ser saken uteslutande *ur vanförestvårdssynpunkt*, det skulle vara mest önskligt att vid ordnande av anstaltsvården i Norrland följa den av vanförestvårdssakkunniga angivna riktlinjen med en anstalt för de norra och en för de södra delarna av denna landsdel. Med hänsyn till de stora ekonomiska anspråk, som för genomförande av en sådan plan måste ställas på såväl staten som kommuner och enskilda, läser emellertid ett dylikt önskemål icke kunna inom rimlig tid förverkligas. Vid sådant förhållande kan jag icke finna annat än att den omständigheten, att Härnösandsförslaget enligt sina båda alternativ skulle innebära en möjlighet att omedelbart i huvudsak tillgodose behovet av platser inom vanförestvårdens olika grenar för hela Norrland, *ur vårdssynpunkt* utgör en stor fördel hos förslaget. Huvudsaken är uppenbarligen, att vårdbehövande kunna erhålla vårdplatser, och olägenheten av de för vissa delar av Norrland större avstånden är uppenbarligen icke jämförlig med den, att vård icke alls skulle kunna lämnas. Härvid är jämväl att märka att, därest endast *en* vanförestanstalt för Norrlands del för närvarande kan tänkas komma till stånd och förläggningen av denna enda anstalt ej kan ske till någon plats i övre Norrland, olägenheterna för patienterna i denna del av Norrland *ur kommunikationssynpunkt* sett bliva något mindre vid en anstalts förläggning till Härnösand, än de bliva vid förläggning till Sundsvall.

Vad härefter angår önskvärdheten av att förlägga en vanförestanstalt så, att därigenom gives möjlighet till *samarbete och samorganisation med en central sjukvårdsanstalt*, är jag villig att erkänna, att vissa fördelar för såväl vanförestvården som den allmänna sjukvården kunna vara förenade med en sådan anordning. Dock må härvid erinras, att icke någon av de tre nuvarande vanförestanstalterna är anordnad på dylikt sätt, men det oaktat i fråga om vård och utbildning åtnjuta det bästa anseende. Härjämte torde böra bemärkas, att enligt vanförestvårdssakkunnigas förslag själva de ortopediska sjukavdelningarna tänkts skola utgöra specialavdelningar av de allmänna sjukhusen, till vilka vanförestanstaltens övriga delar skulle anknytas. Till *uppförandet* av de allmänna sjukhusens ortopediska avdelningar skulle enligt samma sakkunniga staten och det landsting, inom vars område sjukhuset i fråga vore beläget, lämna bidrag, till *driften* därjämte andra landsting, som kunde hava intresse av att disponera vårdplatser å sjukavdelningarna i fråga, allt efter vissa av de sakkunniga föreslagna grunder. Utan att här kunna uttala någon mening härutinnan finner jag det emellertid vara uppenbart — och detta har icke heller av de sakkunniga förbisetts — att genomförandet av detta förslag, ej minst i vad detsamma angår bidrag till driften från andra landsting än det, inom vars område sjukhuset i fråga vore beläget, torde möta vissa svårigheter. Ytterligare kan rörande samma förslag framhållas, att staten med genomförandet av en organisation av antytt slag skulle

komma att i viss mån lämna bidrag till kostnaden för inrättande och drift av allmänna sjukvårdsanstalter, vilken kostnad allt hitintills uteslutande åvilat vederbörande kommuner. Vid nu angivna förhållanden kan det enligt min uppfattning icke anses olämpligt, att även i nu förevarande fall den hittillsvarande organisationsformen vinner tillämpning.

Med denna ståndpunkt kan jag icke finna, att anstaltens i Sundsvall ifrågasatta anläggande invid det i staden befintliga lasarettet är av vägande betydelse vid den förevarande jämförelsen mellan denna anstalt och Härnösandsanstalten.

Vad så beträffar önskemålet om vanförestaltens *förläggande till en större stad* med omkringliggande tätbefolkad landsbygd, detta i syfte att säkerställa yrkesskolornas arbets- och avsättningsmöjligheter, är jag ense med kasernkommittén därom att Sundsvall i detta hänseende får tillerkännas ett visst företräde framför Härnösand. Med hänsyn till den betydelse, dessa omständigheter äga för anstaltens ekonomi, är detta givetvis en omständighet att taga i betraktande. På sätt kommittén framhållit, torde emellertid ingendera av nyssnämnda två städer vara av den storlek, att den — även om den kringliggande landsbygden medräknas — kan lämna garanti för full sysselsättning åt yrkesskoleeleverna och tillräcklig avsättning för utförda arbeten. De svårigheter, som eventuellt kunna uppstå i detta avseende, lära emellertid, såsom kasernkommittén betonat, icke böra överdrivas; möjligheter till deras övervinnande lära nämligen icke saknas. Jag erinrar om att styrelsen för svenska vanförestalternas centralkommitté även uttalat sig i sist antydd riktning under hänvisning till den avgörande vikt, som särskilt i förevarande hänseende ligger uppå att en anstalt av nu förevarande slag lägges under en klok och energisk ledning. Redan i detta sammanhang vill jag även nämna, att med hänsyn bland annat till det av kasernkommittén framhållna önskemålet att yrkesskolorna för manliga elever åtminstone till en början ej givas alltför stor omfattning, jag har för avsikt att i anslutning till kommitténs förslag härutinnan förorda, att Härnösandsanstalten anordnas i enlighet med det uppgjorda alternativförslaget. Gentemot den ävenledes framställda invändningen att i Härnösand yrkesskolornas arbete skulle i högre grad verka hindrande på de fria yrkesidkarnas rörelse må erinras, att Härnösands stadsfullmäktige godkänt förslaget om inrättande därstädes av en anstalt av ifrågavarande typ och beviljat tomtmark därtill, vilket väl får anses innebära, att de ansett anstaltens tillkomst vara till övervägande fördel för staden och dess inbyggare.

Sedan jag med det nu anförda anser mig hava ådagalagt, att Härnösandsförslaget, betraktat huvudsakligen ur ren vanförestaldssynpunkt, kan anses i stort sett likvärdigt med och, i betraktande av ökningen av vårdmöjligheterna, avgjort fördelaktigare än Sundsvallsförslaget, går jag nu att granska de båda förslagen huvudsakligen *ur ekonomiska synpunkter*.

Med hänsyn till vad jag nyss anført i fråga om lämpligheten av att anordna Härnösandsanstalten i enlighet med alternativförslaget, torde berörda granskning kunna inskränkas till att jämföra Härnösandsprojektet, utfört

enligt detta alternativ, med Sundsvallsförslaget, sådant detta senast ifrågasatts att utföras, nämligen med klinikavdelning av större omfattning än tidigare föreslagits.

Vad då angår Härnösandsanstalten, är först att erinra om de olika resultat, vartill byggnadsstyrelsen och kasernkommittén kommit vid beräkningen av kostnaderna för ombyggnaden. De skäl, som kommittén anfört i sitt yttrande av den 7 februari 1927, giva härvid enligt min mening fullt tillräckligt stöd för att stanna vid den av kommittén senast angivna kostnadsberäkningen. Det är uppenbart, att i förevarande fall ändringsarbeten böra företagas, endast där de äro oundgängligen påkallade. Vid behandlingen av Härnösandsförslaget bör man alltså enligt min mening utgå från att anstalten i fråga skall kunna anordnas inom den av kasernkommittén senast angivna kostnadsramen av 960,000 kronor. Då Härnösandsanstalten enligt alternativförslaget beräknas inrymma 244 platser, skulle detta innebära en platskostnad av 3,934 kronor. Skulle hänsyn jämväl tagas till de utlägg, som kronan tidigare verkställt för ifrågavarande kasernetablissemets uppförande, vilka utlägg, enligt det förut anförda, beräknats till i runt tal 1,100,000 kronor — något som emellertid, enligt vad i det följande skall angivas, enligt mitt förmenande icke i detta sammanhang är berättigat — skulle den totala kostnaden uppgå till 2,060,000 kronor och kostnaden per plats belöpa sig till 8,442 kronor.

Sundsvallsförslaget åter har beräknats draga en byggnadskostnad av 1,090,000 kronor, vilket belopp, fördelat på 138 vårdplatser, innebär en kostnad för vårdplats av 7,898 kronor. Då staten avsetts skola bidra med endast hälften av anläggningskostnaden, skulle av sistnämnda kostnad å staten belöpa ett belopp av 545,000 kronor, motsvarande en kostnad för vårdplats av 3,949 kronor.

Vid beräkningen av de kostnader, som vid en jämförelse mellan de olika förslagen skulle drabba staten, anser jag emellertid, såsom nyss antytts, att man i fråga om Härnösandsförslaget — särskilt som kasernbyggnaderna enligt vad förut anförts icke för närvarande kunna användas för något egentligt statsändamål och enligt avtalet med staden en förutsättning för att området icke skall till den återlämnas är att byggnaderna utan dröjsmål komma till användning — helt bör bortse från de belopp, som hittills för ett helt annat ändamål än det nu avsedda redan nedlagts å kasernetablissemetet i fråga och endast taga hänsyn till de kostnader, som beräknas erforderliga för att omdana detta etablissemet till en vanförestalt. Man bör alltså i detta fall utgå från nyssberörda totalkostnad för staten av 960,000 kronor och en kostnad per vårdplats av 3,934 kronor. Härvid har jag i likhet med kasernkommittén och på av denna kommitté anförda skäl förutsatt, att — oberoende av utav vem anstalten kommer att drivas — staten i varje fall skall bestrida samtliga utgifter för omändringsarbetena.

Jämföras nu dessa siffror med statens kostnader enligt Norrlandsföreningens kalkyler för genomförande av dess förenämnda förslag — uppgående enligt det nyss anförda totalt till 545,000 kronor och per vårdplats

till 3,949 kronor — skulle statens kostnad per vårdplats i bägge fallen bliva ungefär densamma. Jag finner emellertid stort fog föreligga för den av förenämnda kommittéstyrelse på närmare angivna skäl uttalade uppfattningen, att Sundsvallsförslaget icke torde kunna realiseras utan att hela eller åtminstone största delen av anläggningskostnaden måste bestridas av statsmedel, därest anstalten skall kunna igångsättas med utsikt till god ekonomi för framtiden. Staten skulle vid sådant förhållande för uppförande av en vanförestalt med 138 platser — ofullständig i så måtto att den icke skulle inrymma skolhem — få vidkännas en kostnad av intill 1,090,000 kronor, motsvarande en kostnad per plats av högst 7,898 kronor, medan däremot de statliga utgifterna för anordnande av en fullständig vanförestalt i Härnösand — i stort sett tillgodoseende hela Norrlands behov i förevarande avseende — enligt den senast av mig angivna beräkningsgrunden skulle belöpa sig till 960,000 kronor, innebärande en kostnad för plats av 3,934 kronor.

Av det sålunda anförda framgår, att vid en jämförelse i nu förevarande avseende av förslagen om uppförande av en ny vanförestalt i Sundsvall och omändring av kasernetablissemnetet i Härnösand det sistnämnda förslaget för statens del måste te sig såsom det vida fördelaktigare. Vid en granskning *ur rent statsfinansiell synpunkt* av de bägge byggnadsförslagen bör därjämte en annan, förut antydd omständighet ytterligare understrykas. Ett inrymmande i kasernetablissemnetet i Härnösand av en vanförestalt med plats för minst 150 patienter och elever ingår — på sätt av det förut anförda framgår — såsom ett huvudled i den överenskommelse, som staten enligt kasernkommitténs förslag bör träffa med Härnösands stad i syfte att ordna mellanhavandena med staden i anledning av den uteblivna förläggningen av Hemsö kustartillerikår till ifrågavarande kasernetablissemnet i Härnösand. Vid en granskning av denna överenskommelse *ur synpunkten* av de statliga intressen, som det tillkommer socialdepartementet att bevaka, har jag icke funnit anledning till erinran mot innehållet därav, vare sig i nu omförmälda eller i andra delar. Vid sådant förhållande föreligger enligt min uppfattning här ett ytterligare skäl, som med styrka talar för Härnösandsförslaget.

I förevarande sammanhang torde även böra erinras om att Norrlandsföreningen för genomförande av sitt förslag jämväl räknat med bidrag från statens sida för *inköp av inventarier och dylikt*. Även härvidlag har föreningen kalkylerat med att staten skulle bidra med halva kostnaden, enligt verkställd beräkning utgörande 129,000 kronor. Statens bidrag härför skulle då för vårdplats räknat uppgå till $\frac{129,000}{138} = 934$ kronor.

Kasernkommittén har även förutsatt, att vid ett genomförande av Härnösandsförslaget staten skulle till större eller mindre del vidkännas utgifterna för anskaffande av inventarier m. m. Närmare utredning i denna del har kommittén emellertid icke ansett sig böra avvägbringa. Medicinalstyrelsen har approximativt räknat med en kostnad för staten härutinnan av intill

740 kronor per plats. För min del anser jag, att staten, vare sig Sundsvallsförslaget eller Härnösandsförslaget skulle komma till utförande, bör bestrida viss del av kostnaden för nyss antydda ändamål. För Härnösandsanstaltens del lär emellertid, i händelse denna kommer att anordnas, storleken av statens utgifter delvis bliva beroende av *på vad sätt anstalten skulle komma att drivas*.

I sist angivna hänseende framgår av utredningen i ärendet, att kasernkommittén i fråga om Härnösandsanstalten i främsta rummet tänkt sig, att driften skulle handhavas av en enskild förening. Kommittén har därvid utgått från att föreningen skulle driva Härnösandsanstalten på i huvudsak enahanda villkor från statens sida som dem, under vilka vederbörande föreningar omhänderhava skötseln av de nu befintliga vanförestalterna. Av utredningen i ärendet framgår jämväl, att kasernkommittén hänvänt sig med en förfrågan i dylikt hänseende till Norrlandsföreningen. Denna förening har emellertid, under hänvisning bland annat till att fullständig utredning rörande driftkostnaderna för anstalten i fråga icke av kommittén förebragts, icke velat avgiva ett definitivt svar i berörda hänseende. Kommittén har på grund härav — och efter framläggande av vissa, dock såsom synnerligen approximativa betecknade driftkostnadskalkyler — av närmare angivna skäl ansett sig hava grundade skäl för antagandet, att en ny förening för övertagande av anstaltens skötsel eventuellt borde kunna bildas inom den närmaste framtiden.

Därest frågan om anstaltens skötsel icke skulle kunna lösas genom att denna övertages antingen av Norrlandsföreningen eller av en för ändamålet bildad ny förening, har kasernkommittén emellertid, med hänsyn till det trängande behovet av att en vanförestalt i Norrland snarast kommer till stånd, föreslagit, att anstalten skulle åtminstone tills vidare drivas genom statens försorg.

Såväl medicinalstyrelsen som kommittéstyrelsen hava livligt förordat, att en enskild förening skulle handhava driften av anstalten i fråga. En anordning med statsdrift har kommittéstyrelsen ansett om möjligt böra lämnas ur räkningen, detta under hänvisning till det enskilda initiativets betydelse för vanförestårdens utveckling. Medicinalstyrelsen har såväl ur vårdsynpunkt som med hänsyn till befarad stegring i utgifterna för staten vid anstaltens skötsel på sist antytt sätt funnit sig böra helt avstyrka detta alternativ. Styrelsen har till och med ansett sig böra förorda, att vid eventuellt beviljande av anslag för genomförande av Härnösandsförslaget borde fästas villkor om att anstalten skall handhavas av en ekonomiskt tryggad förening för vård av vanföra, vare sig en redan befintlig förening eller en för nu ifrågavarande anstalts skötsel särskilt bildad sammanslutning.

För min del delar jag den uttalade uppfattningen om önskvärdheten av att jämväl driften av en anstalt i Härnösand bör omhänderhavas av en förening. Av skäl, kasernkommittén anfört, finner jag mig dock även kunna tillstyrka en anordning med anstaltens drivande genom statens försorg. En dylik anordning bör emellertid, såsom även kasernkommittén förutsatt, hava karaktären av en åtgärd i sista hand. Därest statsmakterna besluta

sig för ett anordnande av en vanförestalt i Härnösand, böra därför kraftiga åtgärder snarast möjligt vidtagas för att söka få till stånd en överenskommelse med en förening — vare sig en redan befintlig eller en nybildad — om anstaltens övertagande och drivande. Enligt min mening bör det också finnas starka förhoppningar, att åtgärder i dylikt hänseende skola krönas med framgång. Från statens sida torde därvid böra i huvudsak följas de riktlinjer i fråga om anstaltens nyttjande, drift, statlig kontroll över förvaltningen samt föreningens ekonomiska resurser, som uppdragits av kasernkommittén och medicinalstyrelsen. Beträffande storleken av ett blivande *driftbidrag* till en av sådan förening driven anstalt finner jag — i motsats mot medicinalstyrelsen — icke anledning antaga, att bidraget skall behöva sättas nämnvärt högre än det i årets statsverksproposition föreslagna, delvis nedsatta driftbidraget till de befintliga anstalterna.

Med den ståndpunkt, jag sålunda intager i fråga om skötseln av en blivande vanförestalt i Härnösand, kan jag givetvis icke tillstyrka medicinalstyrelsens förslag att vid ett beslut om Härnösandsförslagets genomförande binda ett absolut villkor om anstaltens skötsel av en därtill kvalificerad förening. Jag vill i detta sammanhang jämväl hänvisa till den av mig i det föregående omförmälda bestämmelsen i den ifrågasatta överenskommelsen med nämnda stad, att driften av anstalten i fråga skall omhändervaras av kronan *eller* av en förening, som har till ändamål att med understöd av statsmedel lämna bistånd åt vanföra i Norrland. Även om det mot förmodan skulle bliva nödvändigt, att staten övertager driften av anstalten, böra uppenbarligen kraftiga bidrag fordras från landsting och primärkommuner, därvid hänsyn bör tagas till att dessa med denna lösning av frågan icke behövt som medlemmar i en förening bidra till anskaffande av inventarier m. m.

För att nu återgå till den av mig nyss berörda frågan om statens deltagande i kostnaden för anskaffande av inventarier m. m., torde denna fråga, därest Härnösandsförslaget skulle vinna statsmakternas godkännande, i sinom tid böra bliva föremål för särskild utredning, vilken lärer böra verkställas i samråd med den förening, som kan befinnas villig och lämplig att övertaga driften vid anstalten. Det bör i detta sammanhang även erinras om att kasernkommittén i sitt yttrande av den 7 februari 1927 påpekat, att tillverkning av en del inventarier m. m. med fördel skulle under anstaltens första verksamhetsår kunna utföras av yrkesskoleelever vid anstalten.

Av vad jag här i olika hänseenden anført och åberopat framgår, att jag icke anser mig kunna tillstyrka det föreliggande förslaget om ytterligare statsbidrag till uppförande och inredande av en vanförestalt i Sundsvall, men att jag finner det ur förut angivna synpunkter kunna förordas, att statsmakterna besluta att utnyttja det lediga kasernetablissemnetet i Härnösand genom inrättande därstädes av en vanförestalt för tillgodoseende av det trängande behovet av en dylik anstalt för Norrlands del.

Såsom i det föregående antytts, anser jag i likhet med kasernkommittén, att berörda anstalt bör anordnas i huvudsaklig överensstämmelse med de av

arkitekten Güettler för alternativförslaget uppgjorda ritningarna och till en beräknad kostnad av 960,000 kronor. Jag vill erinra om att enligt alternativförslaget nuvarande landstorms- och Rödakorsförråd skulle kvarbliva i de därför nu disponerade lokalerna i etablissementet. Likaledes torde vissa för närvarande för sjöförsvarets ändamål därstädes begagnade lokaler fortfarande under nästa budgetår få disponeras för samma ändamål, vilket lär låta sig göra utan hinder för ombyggnadsarbetet.

Frågan om genom vilken myndighets försorg byggnadsarbetet skall verkställas, torde senare få prövas av Kungl. Maj:t. Vid arbetsritningarnas utarbetande lära i varje fall böra beaktas de av byggnadsstyrelsen med hänsyn till den förefintliga byggnadsstommen förordade jämkningarna. Likaledes böra därvid alla de åtgärder vidtagas, vilka utan åsidosättande av nödiga krav på byggnadens ändamålsenlighet kunna medföra största möjliga besparingar. Det torde jämväl få ankomma på Kungl. Maj:t att bestämma huru ifrågavarande område skall tills vidare förvaltas.

Vad angår behovet av *anslag för budgetåret 1927—1928* till anordnande av nu ifrågavarande anstalt, har jag vid min preliminära anmälan av ärendet framhållit, att endast en obetydlig del av byggnadsarbetet torde hinna utföras under nämnda budgetår. Enligt vad kasernkommittén efter samråd med arkitekten Güettler upplyst, beräknas byggnadsarbetena under tiden därefter kunna bedrivas i sådan takt, att omändringen av kasernetablissementet till dess nya ändamål skulle kunna avslutas till den 1 juli 1930. I anslutning härtill har från kasernkommitténs sida uttalats den uppfattningen, att av den för vanförestaltens anordnande beräknade kostnadssumman av 960,000 kronor ett belopp av 75,000 kronor borde anvisas för nästa budgetår, medan återstoden av nämnda summa borde fördelas å budgetåren 1928—1929 och 1929—1930. På grund härav och i överensstämmelse med vad i förslaget till riksstat för budgetåret 1927—1928 beräknats, torde ett extra reservationsanslag å 75,000 kronor böra under rubriken vanförestalt i Härnösand anvisas för sistnämnda budgetperiod. Av ett dylikt anslag torde ock, såsom jag vid den förberedande anmälan av ärendet anförde, böra bestridas ersättning för sådana medel, som förskjutits från fjärde huvudtiteln för utredning angående lämpligaste användningen av kasernetablissementet i Härnösand och som icke direkt sammanhänga med kasernkommitténs eget arbete. Från samma anslag torde jämväl böra utgå de kostnader, som kronan jämlikt § 4 i den ifrågasatta överenskommelsen skall bestrida såväl för avstyckningen som för lagfart å det för vanförestalten avsedda markområdet. Det kan i detta sammanhang påpekas att, därest ett anslag av 75,000 kronor skulle av riksdagen beviljas till nu förevarande ändamål för nästa budgetår, detta anslag i realiteten skulle å budgetens inkomstsida motvägas av det reservationsanslag av samma storlek — på sin tid beviljat för uppförande av en vanförestalt i Sundsvall men av förut angivna skäl utav vederbörande icke lyftat — vilket chefen för finansdepartementet vid behandlingen i 1927 års statsverksproposition av frågan om inkomstberäkningen för nästa budgetår under titeln »i anspråk tagna kapitaltillgångar» — i överensstäm-

melse med förenämnda av mig och chefen för försvarsdepartementet hävdade uppfattning i fråga om Härnösandsetablissemmentets användning — föreslaget skola disponeras för bestridande av statsutgifterna för budgetåret.

För framläggande för riksdagen av förslag i förevarande ämne torde det naturligen vara en förutsättning, att beslut kommer att fattas om avlatande av proposition angående godkännande av förberörda överenskommelse mellan kronan och Härnösands stad. Härom lär, såsom jag i det föregående omförmält, chefen för försvarsdepartementet senare i dag komma att göra hemställan.

På grund av det anförda får jag hemställa, att Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen att

dels medgiva, att det för Hemsö kustartillerikår ursprungligen avsedda kasernetablissemmentet i Härnösand må för en beräknad kostnad av högst 960,000 kronor omändras till vanförestalt i huvudsaklig överensstämmelse med av arkitekten K. Güettler i augusti 1926 för det såsom alternativ betecknade förslaget uppgjorda ritningar, samt att förty det för nämnda anstalt avsedda området, omfattande ungefär 40,800 kvadratmeter, må från och med den 1 juli 1927 överföras från försvarsväsendet;

dels ock till vanförestalt i Härnösand för budgetåret 1927—1928 anvisa ett *extra* reservationsanslag av kronor 75,000.

Till vad departementschefen sålunda hemställt, däri statsrådets övriga ledamöter instämma, behagar Hans Kungl. Höghet Kronprinsen-Regenten lämna bifall samt förordnar, att proposition i ämnet av den lydelse bilaga till detta protokoll utvisar skall avlätas till riksdagen.

Ur protokollet:

Carl Ullman.

Bilaga.

Under förutsättning att de i Härnösand för Hemsö kustartillerikårs räkning uppförda kasernbyggnaderna kunna på sätt nedan sägs inredas till en anstalt för vanföra träffas härmed, under förbehåll av Kungl. Maj:ts och riksdagens godkännande, mellan Kungl. Maj:t och Kronan genom Kasernkommittén, å ena sidan, samt Härnösands stad, å andra sidan, följande överenskommelse:

§ 1.

Det mellan Kungl. marinförvaltningen, å Kungl. Maj:ts och Kronans vägnar å ena, samt stadsfullmäktige i Härnösand, å stadens vägnar, å andra sidan, den 20 september och den 15 oktober 1917 upprättade skriftliga avtal, varigenom staden till kronan upplåtit vissa markområden för Hemsö kustartillerikårs räkning, förklaras från den 1 juli 1927 vara till alla delar hävt.

§ 2.

Av det i nyssnämnda avtal under § 1 a) omförmälda område, vilket finnes utmärkt å en avtalet bifogad karta och betecknats med bokstaven A, upplåter staden till kronan utan ersättning med full äganderätt och gravationsfritt den nordöstra delen, innehållande i areal cirka 40,800 kvm. Det sålunda till kronan upplåtna området gränsar i nordost 250 meter mot allmänna vägen, i nordväst 165 meter mot Trädgårdsföreningen till en punkt, betecknad a, i sydost 154.20 meter till det knä gränslinjen här bildar å kartan (denna punkt benämnd b) samt i söder till en linje, som förenar punkterna a och b. Till den å kartan svartstreckade delen av det till kronan upplåtna området äger tillträde rum, då gällande kontrakt om arrende av denna mark utgår och senast den 1 oktober 1931. Marken i övrigt har av kronan redan tillträtts.

§ 3.

I det etablissement, som finnes uppfört å det till kronan enligt § 2 upplåtna området, skall genom kronans försorg inredas en vanförestalt med plats för minst 150 patienter och elever. Denna anstalt skall drivas antingen av kronan eller av en förening, som med understöd av statsmedel har till ändamål att lämna bistånd åt vanföra i Norrland.

Staden skall vara befriad från skyldighet att utöver vanliga patient- och elevavgifter lämna bidrag till anstaltens underhålls- och driftkostnader.

§ 4.

Sedan förrättning för avstyckning av den till kronan enligt § 2 här ovan upplåtna marken ägt rum, skall särskild avhandling upprättas mellan kronan och staden angående markens överlåtande till kronan. Kronan bestrider kostnaderna såväl för avstyckningen som för lagfart å området. De för erhållande av lagfart erforderliga handlingar tillhandahållas av staden.

§ 5.

Staden förbinder sig att alltjämt i fullgott skick underhålla till etablissementets tomtgräns framdragna ledningar för vatten och elektrisk ström ävensom att tillhandahålla den institution, som kommer att inrymmas i etablissementet, vatten och elektrisk ström till samma partipris, som gälla eller framdeles kunna bli gällande för andra avnämare av lika stor kvantitet vatten eller elektrisk ström.

§ 6.

Staden medgiver för sin del, att det till kronan överlåtna området får byggas under förutsättning av fasadrätt vid alla gränser.

Staden förbinder sig att ej medgiva uppförande av byggnader närmare samma områdes gränser än 12 meter.

§ 7.

Kronan förbinder sig att den 1 juli 1927 till Härnösands stad utgiva 15,000 kronor, utgörande i ett för allt gottgörelse för de förluster, som staden tillskyndats i följd av att staden sedan år 1917 icke ägt dispositionsrätt till de för Hemsö kustartillerikårs räkning upplåtna markområdena.

§ 8.

Därest en mera avsevärd inskränkning i vanförestaltens drift kommer att äga rum, är staden berättigad att efter framställning erhålla gottgörelse av kronan för de förluster, som staden i följd härav kan visa sig hava tillskyndats.

§ 9.

Kronan förbinder sig att, för den händelse ifrågavarande etablissemang icke före den 1 juli 1931 tagits i bruk för sitt nya ändamål, från sistnämnda dag till dess så skett, till staden utgiva ersättning beräknad efter 10,000 kronor för helt kalenderår.

§ 10.

Skulle vanförestalten icke hava kommit till stånd före den 1 juli 1935 eller bliver densamma efter att hava varit i verksamhet helt nedlagd utan att annan social inrättning av samma omfattning förläggas till etablissemang, skall kronan till staden utgiva ersättning för den upplåtta marken efter det pris, vartill marken då kan komma att uppskattas, och skola såväl kronan som staden därefter vara befriade från de i denna överenskommelse stadgade förpliktelser.

Av denna överenskommelse äro två exemplar upprättade, av vilka Kungl. Maj:t och Kronan erhållit det ena och Härnösands stad det andra exemplaret.

Stockholm den 16 september 1926.

För Kasernkommittén:

Johan Jönsson.

Härnösand den 14 september 1926.

Å Härnösands stadsfullmäktiges vägnar:

Fritz Kaijser.
